

Amarant

Magazine van Groep 7152

Jaargang 55

Nummer 2

APRIL 2026

In dit nummer:

- ◆ In Memoriam Astrid Roemer
- ◆ Pauli Murray, burgerrechtenactiviste
- ◆ Vrouwen bang in de openbare ruimte
- ◆ Queer erfgoed: Karl Giese en de nalatenschap van Magnus Hirschfeld
- ◆ Périgueux, lieflijk stadje in de Dordogne
- ◆ De vrouw in de kunst: Artemisia Gentileschi

Belle Tuinonderhoud

Tuinonderhoud, snoeiwerk en afvoer snoeiafval
Vakwerk voor een redelijke prijs
Particulier en zakelijk tuinonderhoud
Voorjaarsbeurt en najaarsbeurt
Levering beplanting, grond en mest
Volkstuinen
Zelf meewerken of delen van het tuinwerk zelf verrichten

Een unieke combinatie. Het kan dus toch nog! Vakwerk leveren, afspraken nakomen, advies en antwoord op uw vragen. Alles tegen een zeer gunstig uurtarief. Voor meer informatie over prijzen of voor het aanvragen van een offerte kunt u ons vrijblijvend mailen: belle.tuinonderhoud@planet.nl

Email: belle.tuinonderhoud@planet.nl

Tel: 06-53801335

roze
hulpverlening.nl

Jouw eigen website of
webshop? En ècht
betaalbaar?
www.hb-idee.nl
Gewoon even bellen: 06-51853535
(Hanny)

“Potten & Pannen” ontmoet vrouwen aan tafel! Kom je ook?

Een smaakvolle culinaire eetgroep voor vrouwen die van vrouwen houden, zonder opscheppen!

Kijk voor alle informatie/aanmelding op onze website.

www.pottenenpannen.simp-site.nl

E-mail: pottenenpannen1@gmail.com

Inhoudsopgave

Reportages

- 6 Pauli Murray, burgerrechtenactiviste
- 15 In Memoriam Astrid Roemer
- 24 Queer erfgoed: Karl Giese en Magnus Hirschfeld
- 36 Vrouwen bang in de openbare ruimte

Lezen

- 18 Kort verhaal van Anne Keen
- 29 Gedichten
- 38 Column Nyx

Cultuur

- 34 Kathedraal van Périgueux
- 35 Vrouw in de kunst: Artemisia Gentileschi

En verder voor jou...

- 4 Nieuws
- 13 Voor jou gelezen
- 17 Voor jou gegeten
- 21 Voor jou de natuur in
- 23 Voor jou aan het werk
- 30 Voor jou gezien
- 32 Voor jou beluisterd
- 39 Voor jou op reis
- 41 Niet te missen
- 42 Servicepagina
- 44 Vooruitblik volgende nummer

Met onze kleine club mensen is het toch weer gelukt een mooie Amarant te maken. Het rommelt in de wereld, Amerika is daarbij een grote motor. We zijn eens in de Amerikaanse geschiedenis gedoken en keken de documentaire "Amend, the fight for America". Op indrukwekkende wijze wordt uitgelegd hoe het veertiende amendement nog altijd niet werkt. Het 14e amendement van de Amerikaanse grondwet (1868) is een cruciaal onderdeel van de Reconstruction Amendments na de Burgeroorlog. Het garandeert staatsburgerschap aan iedereen die in de VS is geboren (inclusief voormalige slaven), verbiedt staten burgers fundamentele rechten te ontnemen (due process) en garandeert gelijke bescherming onder de wet (equal protection). Maar discriminatie is nog altijd aan de orde van de dag. In dat kader een lang verhaal over Pauli Murray, burgerrechtenactiviste en lesbienne. Zij heeft veel betekend voor Amerikaanse vrouwen en "zwarten". Uiteraard nog veel meer pagina's vol verhalen, een column, kunst en cultuur. Weer genoeg te beleven denken we. Wij wensen je veel leesplezier.

Wij zijn altijd op zoek naar medewerkers, ook voor een eenmalig verhaal, gedicht of column. Wil jij incidenteel of voor langere tijd meewerken? Stuur dan je bijdrage naar: amarantmagazine@gmail.com

Adriëne Nijssen, hoofdredacteur

GEZIEN, GEHOORD, GELEZEN

Het laatste nieuws voor jou

Van 'A Clockwork Orange' tot stripboek over gender: recordhoeveelheid boeken in de VS in de ban gedaan

Niet eerder deden bibliotheken in de VS onder druk van actiegroepen zoveel boeken in de ban als afgelopen jaar. De belangrijkste doelwitten van met name conservatief-rechtse activisten zijn boeken over seks, gender en racisme.

Patricia McCormick's *Sold* over een jonge Nepalese seksslavin, Stephen Chbosky's coming of ageverhaal *The Perks of Being a Wallflower* en ook de ruim vijftig jaar oude klassieker *A Clockwork Orange* van Anthony Burgess: ze behoren volgens de American Library Association (ALA) tot de boeken waar bibliotheken in 2025 het vaakst een verzoek tot verwijdering over binnenkregen.

Tegen persbureau AP zegt Sarah Lamdan van ALA dat actiegroepen verspreid over het land lijsten met elkaar uitwisselen van boeken waar ze achteraan willen gaan. 'Er is beeldmateriaal van verschillende vergaderingen van de besturen van bibliotheken waar dezelfde boeken steeds maar weer eruit worden gepikt.' Dat verklaart volgens haar ook waarom er meer boeken zijn verwijderd dan het aantal waartegen een bezwaar is ingediend.

Boeken zijn de laatste jaren steeds meer de inzet geworden van de felle cultuurstrijd tussen conservatief en progressief Amerika. In Republikeinse staten als Florida, Texas en Utah zijn wetten gekomen waarmee boeken over seks, gender, racisme, identiteit en abortus op steeds grotere schaal in de ban zijn gedaan. Amerikaanse klassiekers als *To Kill a Mockingbird*, *The Catcher in the Rye* en *The Handmaid's Tale* zijn daar ook al het slachtoffer van geworden.

Van de boektitels waar in 2025 bezwaar tegen is gemaakt gaat 40 procent over lhbtq-personen en mensen van kleur, blijkt uit de cijfers van ALA. De boekverboden maken volgens Sarah Lamdan van ALA 'deel uit van een goed gefinancierde en politiek gemotiveerde campagne om de verhalen' over deze gemeenschappen te 'onderdrukken'. Zo is het boek dat het op twee na meeste bezwaren kreeg de strip *Gender Queer*, een memoire van Maia Kobabe over genderidentiteit.

Burgemeester Dalesprijs 2026: GSA ROC Nijmegen

De studenten van de 'Gender and Sexuality Alliance' (GSA) van het ROC Nijmegen zijn de winnaar van de Burgemeester Dalesprijs 2026. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt door COC Regio Nijmegen aan een persoon of groep, die zich vrijwillig inzet om Artikel 1 van de Grondwet gestalte te geven. De prijs bestaat uit een oorkonde en een bedrag van € 500.

De jury die bestaat uit Ruth Wiertsema, Jaser Hussein, Ursela van Dijk, Annica Brummel en Saida Aoulad Baktit, spreekt waardering uit voor de bijdrage die de GSA heeft aan de zichtbaarheid en positionering van jonge queers binnen het ROC. De GSA bestaat uit ongeveer 50 jonge mensen. De jury is van mening dat deze (16-20-jarige) studenten hun nek uitsteken en daarmee een lans breken voor alle (jonge) queers om zichzelf te kunnen zijn. De GSA van ROC Nijmegen voldoet daarmee aan het gedachtengoed van Artikel 1: ze komt op voor een minderheid die een achterstandspositie heeft in onze maatschappij.

GEZIEN, GEHOORD, GELEZEN

Het laatste nieuws voor jou

Dodenherdenking Homomonument op 4 mei groter dan ooit: “Belangrijk om te blijven leren van de lessen uit de geschiedenis”

De Dodenherdenking op 4 mei op het Homomonument is dit jaar groter dan ooit. Er is een workshop rond het thema ‘nooit meer’ en er zijn verschillende lezingen, onder meer van de voorzitter van Pride Boedapest. Medeorganisator van de herdenking Pim Nugteren vertelt aan Winq over de uitgebreide opzet van dit jaar.

Al om 16.00 uur start in de Westerkerk de workshop rondom de vraag: ‘Wat betekent nooit meer?’. Wat kunnen we doen om invulling te geven aan de oproep en hoe kunnen we ons inzetten voor onze directe achterban en bredere gemeenschap? Om hier antwoord op te vinden heeft de organisatie samen met COC Nederland een laagdrempelige open space workshop opgezet waarbij iedereen welkom is om invulling te geven aan ‘nooit meer’. Door samen onder begeleiding van COC Nederland te reflecteren en bij te dragen, geven we vorm aan de oproep ‘nooit meer’ voor onze regenbooggemeenschap.

Daarna geeft de voorzitter van Pride Boedapest, Viktória Radványi, een lezing in de Westerkerk. Zij is onze eerste internationale spreker en zal tegen de achtergrond van de Tweede Wereldoorlog ingaan op vrijheid en vervolging van queer personen in Hongarije. Een onderwerp dat met de verboden Pride van 2025 (die uitgroeide tot de grootste demonstratie ooit in Hongarije) en de verkiezingen eerder deze maand superactueel is.

Na de lezing zal zij tijdens de herdenking op het Homomonument een verkorte toespraak houden, gevolgd door twee andere sprekers, transrechtenactivist en Amsterdammer van het jaar Shari Jae Ebere en programmamaker, journalist en schrijver Stijn de Vries. Zij zullen hun kijk op het thema van dit jaar uitlichten tijdens hun speech.

Medeorganisator van de Dodenherdenking op het Homomonument op 4 mei Pim Nugteren staat uitgebreid stil bij de bredere opzet van de herdenking.

Discriminatie tegen lhbtqi+-personen blijft toenemen

Het aantal meldingen van geweld en discriminatie tegen lhbtqi+ mensen blijft toenemen. Dat blijkt uit een rapport van politie en antidiscriminatievoorzieningen (ADV's) dat op woensdag 15 april verscheen. COC spreekt van een ‘uiterst verontrustende ontwikkeling’ en roept het kabinet op tot actie.

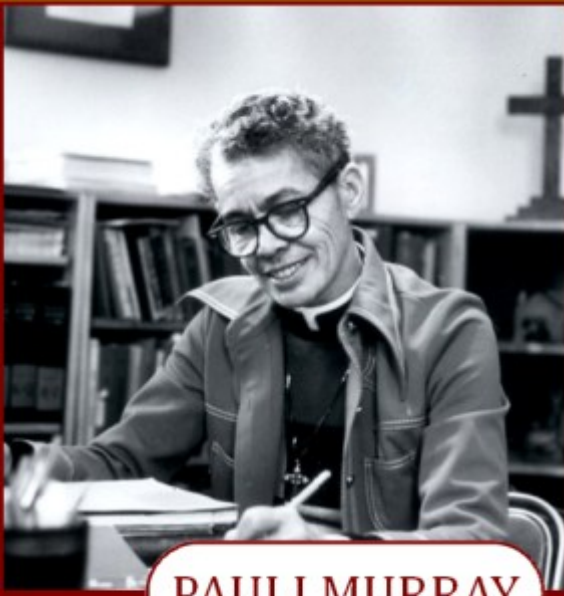
Het aantal meldingen van discriminatie en geweld tegen lhbtqi+ personen verdubbelde in drie jaar tijd bijna, van 2654 (2022), via 3.257 (2023) en 4467 (2024) naar 4800 (2025). Toch zijn er in 2025 maar een stuk of zes daders veroordeeld voor lhbtqi+ discriminatie, zo blijkt uit een rapport van het Openbaar Ministerie dat ook op 15 april verscheen.

“We willen een land waar iedereen zichtbaar zichzelf kan zijn, wie je ook bent en van wie je ook houdt”, reageert een COC-woordvoerder. “We roepen het kabinet-Jetten op tot actie tegen discriminatie van de regenbooggemeenschap en andere minderheden.”

COC wil dat er op school meer aandacht komt voor acceptatie en respect, ongeacht onze onderlinge verschillen. Ook pleiten we voor meer discriminatierechercheurs en politiecapaciteit om discriminatie aan te pakken.

COC wil dat het kabinet de maatregelen tegen geweld uit het Regenboogakkoord 2025 uitvoert. Uit gegevens van Transgender Netwerk blijkt dat het aantal unieke meldingen van discriminatie van transgender mensen afgelopen jaar dramatisch steeg: met 51%, van 264 unieke meldingen in 2024 naar 399 in 2025. Het gaat om meldingen bij Antidiscriminatiebureaus en Transgender Netwerk zelf.

PAULI MURRAY

o.a. burgerrechtenactiviste

Anna Pauline Murray, meestal Pauli genoemd werd op 20 november 1910 geboren in Baltimore, Maryland. Ze was een Amerikaanse burgerrechtenactiviste, voorvechtster, rechtsgeleerde en theoretica, auteur en later in haar leven een Episcopaaise priester. Pauli's werk beïnvloedde de burgerrechtenbeweging en breidde de wettelijke bescherming voor gendergelijkheid uit.

Aan beide kanten van haar familie waren er voorouders van gemengde afkomst, waaronder zwarte slaven, blanke slavenhouders, inheemse Amerikanen, Ieren en vrije zwarte mensen. De diverse gelaatstrekken en huidskleuren van haar familie werden beschreven als een "Verenigde Naties in miniatuur". In 1914 stierf haar moeder Agnes aan een hersenbloeding toen haar dochter drie jaar oud was. Nadat Pauli's vader emotionele problemen begon te krijgen, vermoedelijk als gevolg van tyfus, namen familieleden de voogdij over zijn kinderen.

De driejarige Pauli werd naar Durham, North Carolina, gestuurd om bij de familie van haar moeder te wonen. Daar werd ze opgevoed door haar tantes van moederskant, Sarah (Sallie) Fitzgerald en Pauline Fitzgerald Dame (beiden leraressen), en door haar grootouders van moederskant, Robert en Cornelia (Smith) Fitzgerald. Ze bezocht de St. Titus Episcopal Church met de familie van haar moeder, net zoals haar moeder dat deed voordat Pauli geboren werd. Toen ze twaalf was, werd haar vader opgenomen in het Hospital for the Negro Insane, waar hij geen zinvolle behandeling kreeg. Pauli had hem willen redden, maar in 1923 (toen ze dertien was) werd hij door een witte bewaker met een honkbalbat doodgeslagen.

Pauli woonde in Durham tot haar zestiende, toen ze naar New York verhuisde om haar middelbare school af te maken en zich voor te bereiden op de universiteit. Daar woonde ze bij de familie van haar nicht Maude. De familie deed zich voor als blank in hun blanke buurt. Pauli's aanwezigheid bracht Maudes burens echter in verlegenheid, omdat Pauli duidelijk deels van Afrikaanse afkomst was. Ze behaalde in 1927 haar tweede middelbareschooldiploma met onderscheiding aan de Richmond Hill High School en schreef zich twee jaar in aan Hunter College.

Pauli trouwde op 30 november 1930 in het geheim met William Roy Wynn, bekend als Billy Wynn, maar kreeg al snel spijt van die beslissing. Een deel van haar wilde een "normale" vrouw zijn, maar een ander deel verzette zich daartegen. Pauli en Wynn brachten slechts een paar maanden samen door voordat ze beiden de stad verlieten. Ze zagen elkaar niet meer voordat Pauli contact met hem opnam om hun huwelijk op 26 maart 1949 te laten nietig verklaren.

Pauli wilde naar Columbia University, maar werd afgewezen omdat de universiteit geen vrouwen toeliet en ze niet over de financiële middelen beschikte om naar het bijbehorende vrouwencollege, Barnard College, te gaan. In plaats daarvan ging ze naar Hunter College, een gratis vrouwencollege van de City University of New York, waar ze een van de weinige studenten van kleur was. Pauli werd in haar schrijfvaardigheid aangemoedigd door een van haar docenten Engels, van wie ze een 'A' kreeg voor een essay over haar grootvader van moederskant. Dit werd de basis voor Pauli's latere memoires, (Proud Shoes, 1956), over de familie van haar moeder. Pauli publiceerde een artikel en verschillende gedichten in de universiteitskrant. Ze studeerde in 1933 af met een Bachelor of Arts-grad in Engels.

Pauli vervolgde haar opleiding in New York City aan Jay Lovestone 's New Workers School, waar ze avondlessen volgde waaronder Marxistische Filosofie, Historisch Materialisme, Marxistische Economie en Problemen van Communistische Organisatie.

Tijdens de Grote Depressie was het moeilijk om werk te vinden. Pauli nam een baan aan als verkoopster van abonnementen op Opportunity, een academisch tijdschrift van de National Urban League, een burgerrechtenorganisatie gevestigd in New York City. Vanwege haar slechte gezondheid moest ze ontslag nemen en haar arts raadde Pauli aan een gezondere omgeving op te zoeken.

Pauli nam vervolgens een baan aan in Camp Tera, een 'She-She-She' -natuurbehoudskamp. Deze door de federale overheid gefinancierde kampen, opgericht op aandringen van First Lady Eleanor Roosevelt, waren vergelijkbaar met de kampen van het Civilian Conservation Corps (CCC), die uitsluitend voor mannen bestemd waren en die onder president Franklin D. Roosevelts New Deal waren opgericht om jonge volwassenen werk te bieden en tegelijkertijd de nationale infrastructuur te verbeteren. Tijdens haar drie maanden in het kamp herstelde Pauli's gezondheid. Ze ontmoette er ook Eleanor Roosevelt. Later hadden ze correspondentie die hen beiden beïnvloedde. Pauli botste echter met de directeur van het kamp. De directeur had een marxistisch boek van een cursus aan Hunter College tussen Pauli's bezittingen gevonden en stelde vragen over Pauli's houding tijdens het bezoek van de First Lady. De kampdirecteur keurde ook Pauli's relatie met Peg Holmes, een witte begeleidster, af. Pauli en Peg verlieten het kamp in februari 1935 en begonnen door het land te reizen, te voet, liftend en meeliftend op goederentreinen.

Pauli solliciteerde in 1938 naar een doctoraatsprogramma in de sociologie aan de Universiteit van North Carolina in Chapel Hill, maar werd afgewezen vanwege haar ras. Alle scholen en andere openbare voorzieningen in de staat waren gesegregeerd volgens de staatswet, net als in de rest van het Zuiden. De zaak kreeg veel publiciteit in zowel witte als zwarte kranten. Pauli schreef brieven aan functionarissen, van de universiteitsvoorzitter tot president Roosevelt, en publiceerde hun reacties in de media in een poging hen in verlegenheid te brengen en tot actie aan te zetten. De NAACP was aanvankelijk geïnteresseerd in de zaak, maar weigerde later haar in de rechtbank te vertegenwoordigen, wellicht uit angst dat haar lange verblijf in de staat New York haar zaak zou verzwakken. NAACP-leider Roy Wilkins was tegen haar vertegenwoordiging omdat Pauli haar correspondentie al had gepubliceerd, wat hij "niet diplomatiek" vond. Zorgen over haar seksualiteit speelden mogelijk ook een rol in de beslissing; Pauli droeg vaak een broek in plaats van de gebruikelijke rokken voor vrouwen en was open over haar relaties met vrouwen.

Begin 1940 liep Pauli over straat in Rhode Island, overstuurd na "de verdwijning van een vriendin". Ze werd door de politie gearresteerd. Ze werd overgebracht naar het Bellevue Hospital in New York City voor psychiatrische behandeling. In maart verliet Pauli het ziekenhuis met Adelene McBean, haar kamergenote en vriendin, en nam een bus naar Durham om haar tantes te bezoeken. In Petersburg, Virginia, verlieten twee vrouwen de kapotte stoelen in het zwarte (en achterste) gedeelte van de bus, waar ze volgens de segregatiewetten van de staat moesten zitten, en gingen naar het witte gedeelte. Geïnspireerd door een gesprek dat ze hadden gehad over Gandhianse burgerlijke ongehoorzaamheid, weigerden de twee vrouwen terug te keren naar achteren, zelfs nadat de politie was gebeld.

Foto: Het huis waar Murray woonde in Durham, North Carolina

Ze werden gearresteerd en gevangengezet. Pauli en Adelelene werden aanvankelijk verdedigd door de NAACP, maar toen het duo alleen werd veroordeeld voor verstoren van de openbare orde in plaats van voor het overtreden van de segregatiewetten, stopte de organisatie met hun vertegenwoordiging. De Workers' Defense League (WDL), een socialistische arbeidsrechtenorganisatie die ook burgerrechtenzaken begon te behandelen, betaalde haar boete. Een paar maanden later nam de WDL Pauli in dienst voor haar bestuurscommissie.

Met de WDL raakte Pauli actief betrokken bij de zaak van Odell Waller, een zwarte pachter uit Virginia die ter dood was veroordeeld voor het doden van zijn blanke landheer, Oscar Davis, tijdens een ruzie. De WDL betoogde dat Davis Waller had bedrogen bij een schikking en dat Waller, toen hun ruzie steeds heftiger werd, Davis had neergeschoten uit gegronde vrees voor zijn leven. Pauli reisde door het land om geld in te zamelen voor Wallers hoger beroep. Ze schreef namens Waller een brief aan First Lady Eleanor Roosevelt. Die schreef op haar beurt aan de gouverneur van Virginia, Colgate Darden, met het verzoek te garanderen dat het proces eerlijk zou verlopen; later overtuigde ze de president ervan om Darden in het geheim te verzoeken de doodstraf om te zetten. Door deze correspondentie ontstond er een vriendschap tussen Pauli en Eleanor Roosevelt die zou voortduren tot de dood van laatstgenoemde twintig jaar later. Ondanks de inspanningen van de WDL en de Roosevelts zette de gouverneur Wallers straf echter niet om. Waller werd geëxecuteerd op 2 juli 1942.

Het proces tegen Pauli wegens beschuldigingen die voortvloeiden uit het busincident en haar ervaring met de zaak-Waller inspireerden haar tot een carrière in de burgerrechten. In 1941 begon ze aan de rechtenfaculteit van Howard University. Pauli was de enige vrouw in haar klas en ze werd zich bewust van het seksisme op de universiteit, dat ze "Jane Crow" noemde, een verwijzing naar Jim Crow, het systeem van racistische wetten die Afro-Amerikanen onderdrukten. Op Pauli's eerste lesdag merkte een professor, William Robert Ming, op dat hij niet wist waarom vrouwen rechten gingen studeren. Ze was woedend.

In 1942, terwijl ze nog rechten studeerde, sloot Pauli zich aan bij het Congress of Racial Equality (CORE). Dat jaar publiceerde ze een artikel, "Negro Youth's Dilemma", waarin ze de segregatie in het Amerikaanse leger aan de kaak stelde, die ook tijdens de Tweede Wereldoorlog voortduurde. Ze nam ook deel aan sit-ins in verschillende restaurants in Washington D.C. die discriminerende zitplaatsregels hanteerden. Deze activiteiten gingen vooraf aan de meer wijdverspreide sit-ins tijdens de burgerrechtenbeweging van de jaren vijftig en zestig.

Pauli werd verkozen tot opperrechter van het Howard Court of Peers, de hoogste studentenpositie aan Howard, en in 1944 studeerde ze als beste van haar klas af. Traditioneel ontving de beste afgestudeerde van Howard een Julius Rosenwald Fellowship voor een vervolgstudie aan Harvard University, maar Harvard Law accepteerde destijds geen vrouwen. Pauli werd dus afgewezen, ondanks een steunbetuigingsbrief van de zittende president Franklin D. Roosevelt. Pauli schreef in reactie daarop: 'Ik zou graag van geslacht veranderen om aan uw eisen te voldoen, maar aangezien de weg naar een dergelijke verandering mij niet is geopenbaard, rest mij geen andere keuze dan u te verzoeken van gedachten te veranderen. Wilt u mij vertellen dat het ene net zo moeilijk is als het andere?'

Foto: Howard University, School of Law

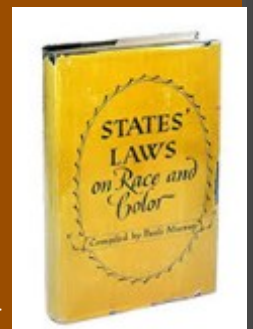

Omdat ze niet tot Harvard was toegelaten, volgde Pauli een postdoctorale opleiding aan de rechtenfaculteit van de Universiteit van Californië, Berkeley. Haar masterscriptie had de titel "Het recht op gelijke kansen in de werkgelegenheid", waarin ze betoogde dat "het recht om te werken een onvervreemdbaar recht is". Het werd gepubliceerd in de California Law Review, het toonaangevende tijdschrift van Berkeley Law.

Nadat Pauli in 1945 slaagde voor het Californische advocatenexamen, werd ze in januari van het volgende jaar aangenomen als de eerste zwarte plaatsvervangend procureur-generaal van de staat. Dat jaar werd ze door de National Council of Negro Women uitgeroepen tot "Vrouw van het Jaar" en het tijdschrift Mademoiselle deed hetzelfde in 1947. In 1949 was Pauli de succesvolle kandidaat van de Liberale Partij voor een zetel in de gemeenteraad van New York City namens Brooklyn. Pauli was de eerste zwarte vrouw die werd aangenomen als advocaat-medewerker bij het advocatenkantoor Paul Weiss in New York City, waar ze van 1956 tot 1960 werkte. Pauli was de tweede zwarte medewerker van het kantoor na Bill Coleman. Ze ontmoette Ruth Bader Ginsburg voor het eerst bij Paul Weiss, toen Ginsburg daar korte tijd als zomerstagiaire werkte.

Pauli was een uitgesproken activiste die aan het voorfront stond van de burgerrechtenbeweging, samen met leiders als Martin Luther King Jr. en Rosa Parks. Ze bedacht de term "Jane Crow", waarmee ze haar overtuiging uitdrukte dat de Jim Crow-wetten ook een negatieve invloed hadden op Afro-Amerikaanse vrouwen. Ze was vastbesloten om samen met andere activisten een einde te maken aan zowel racisme als seksisme. Pauli's toespraak "Jim Crow and Jane Crow", gehouden in Washington D.C. in 1964, werpt licht op de lange strijd van Afro-Amerikaanse vrouwen voor raciale gelijkheid en hun latere strijd voor gelijkheid tussen de seksen. Pauli was niet bang om op te komen voor waar ze in geloofde en weigerde zich terug te trekken uit de lange en moeizame 'strijd'.

In 1950 publiceerde Pauli "States' Laws on Race and Color", een onderzoek naar en kritiek op de segregatiewetten van de staten in het hele land. Ze baseerde zich op psychologisch en sociologisch bewijs, evenals op juridische argumenten, een innovatieve discussietechniek waarvoor ze eerder door professoren van Howard University was bekritiseerd. Pauli pleitte ervoor dat advocaten die zich inzetten voor burgerrechten de segregatiewetten van de staten rechtstreeks als ongrondwettelijk zouden aanvechten, in plaats van te proberen de ongelijkheid van zogenaamde "gescheiden maar gelijke" voorzieningen aan te tonen, zoals in sommige aanklachten werd gedaan. Thurgood Marshall, destijds hoofdadvocaat van de NAACP en later rechter van het Hooggerechtshof, noemde Pauli's boek de "bijbel" van de burgerrechtenbeweging. Haar aanpak was van invloed op de argumenten van de NAACP in "Brown v. Board of Education" (1954), waarbij ze gebruik maakten van psychologische studies die de effecten van segregatie op leerlingen op school onderzochten. Het Amerikaanse Hooggerechtshof oordeelde dat gesegregeerde openbare scholen ongrondwettelijk waren.

In 1961 benoemde de Amerikaanse president John F. Kennedy Pauli tot lid van de presidentiële commissie voor de status van vrouwen. Zij stelde een memo op getiteld "Een voorstel om de toepasbaarheid van het veertiende amendement op staatswetten en -praktijken die discrimineren op basis van geslacht per se opnieuw te onderzoeken", waarin werd betoogd dat het veertiende amendement zowel discriminatie op grond van geslacht als discriminatie op grond van ras verbood.

In 1963 was Pauli een van de eersten die het seksisme binnen de burgerrechtenbeweging bekritiseerde, in haar toespraak "De zwarte vrouw in de zoektocht naar gelijkheid". In een brief aan burgerrechtenleider A. Philip Randolph bekritiseerde zij onder andere het feit dat er tijdens de Mars op Washington in 1963 geen vrouwen waren uitgenodigd om een van de belangrijkste toespraken te houden of deel uit te maken van de delegatie van leiders die naar het Witte Huis ging. Zij schreef: *Ik ben steeds meer verontrust over de flagrante ongelijkheid tussen de belangrijke rol die zwarte vrouwen hebben gespeeld en nog steeds spelen op het cruciale niveau van onze strijd op lokaal niveau, en de ondergeschikte leiderschapsrol die hun is toebedeeld bij de nationale beleidsvorming. Het is onverdedigbaar om een nationale mars naar Washington te organiseren en een oproep te versturen waarin de naam van geen enkele vrouwelijke leider voorkomt.*

In 1964 schreef Pauli een invloedrijk juridisch memorandum ter ondersteuning van de succesvolle poging van de National Woman's Party (onder leiding van Alice Paul) om 'geslacht' als beschermde categorie toe te voegen aan de Civil Rights Act van 1964. In 1965 publiceerde Pauli haar baanbrekende artikel (mede geschreven door Mary Eastwood), "Jane Crow and the Law: Sex Discrimination and Title VII", in de *George Washington Law Review*. Het artikel besprak Titel VII van de Civil Rights Act van 1964 zoals die van toepassing was op vrouwen, en trok vergelijkingen tussen discriminerende wetten tegen vrouwen en Jim Crow-wetten. Het memorandum werd gedeeld met elk lid van het Congres en Lady Bird Johnson, destijds First Lady, die het onder de aandacht bracht van president Lyndon B. Johnson.

In back, l-r, Prof. Albert M. Sacks, Pauli Murray, Dr. Mary Bunting; seated, Alma Lutz, Suffragette and Forum guest, and Betty Friedan.

In 1966 was Pauli medeoprichter van de National Organization for Women (NOW), waarvan ze hoopte dat die als een NAACP voor vrouwenrechten zou kunnen fungeren. In maart van dat jaar schreef Pauli aan commissaris Richard Alton Graham dat de Equal Employment Opportunity Commission haar plicht niet nakwam door het genderaspect van haar missie niet te handhaven, waardoor slechts de helft van de zwarte bevolking beschermd bleef. Later in 1966 pleitten zij en Dorothy Kenyon van de ACLU met succes in *White v. Crook*, een zaak waarin een rechtbank van drie rechters van het Amerikaanse districtsgerecht voor het Middendistrict van Alabama oordeelde dat vrouwen een gelijk recht hebben om in jury's te zetelen. Toen de toekomstige rechter Ruth Bader Ginsburg, destijds werkzaam bij de ACLU, haar pleidooi schreef voor *Reed v. Reed*, de zaak voor het Hooggerechtshof uit 1971 die de gelijkheidsclausule van het Veertiende Amendement voor het eerst uitbreidde tot vrouwen, voegde ze Pauli en Kenyon toe als medeauteurs, als erkenning van haar schuld aan hun werk.

Pauli woonde van 1960 tot 1961 in Ghana en was docent aan de Ghana School of Law. Ze keerde terug naar de VS en studeerde aan Yale Law School; in 1965 werd ze de eerste Afro-Amerikaanse die een doctoraat in de rechtswetenschappen van die school ontving. Haar dissertatie had de titel "Roots of the Racial Crisis: Prologue to Policy".

Pauli was van 1967 tot 1968 vicepresident van Benedict College. Ze verliet Benedict om professor te worden aan Brandeis University. Ze doceerde aan Brandeis van 1968 tot 1973 en kreeg in 1971 een vaste aanstelling als hoogleraar Amerikaanse studies en werd benoemd tot Louis Stulberg-leerstoelhouder in Recht en Politiek. Naast het doceren van rechten introduceerde Pauli vakken over Afro-Amerikaanse studies en vrouwenstudies, beide premiers voor Brandeis University. Pauli schreef later dat haar tijd aan Brandeis de meest opwindende, kwellende, bevredigende, strijdige, gefrustreerde en soms triomfantelijke periode van mijn seculiere carrière was.

Steeds meer geïnspireerd door haar contacten met andere vrouwen in de Episcopal Kerk, verliet Pauli, toen ruim zestig jaar oud, Brandeis om naar het General Theological Seminary te gaan, waar ze in 1976 een Master of Divinity behaalde met haar scriptie "Black Theology and Feminist Theology: A Comparative Review". De laatste anderhalf jaar van haar studie bracht ze door aan het Virginia Theological Seminary. Ze werd in 1976 tot diaken gewijd en, na drie jaar studie, werd ze in 1977 de eerste Afro-Amerikaanse vrouw die tot Episcopaal priester werd gewijd en behoorde ze tot de eerste generatie vrouwelijke Episcopaal priesters. Dat jaar vierde ze op uitnodiging haar eerste Eucharistie en hield ze haar eerste preek in de Chapel of the Cross. Dat was de eerste keer dat een vrouw de Eucharistie vierde in een Episcopale kerk in North Carolina. In 1978 preekte ze op Moederdag in haar geboorteplaats Durham, North Carolina, in de St. Philip's Episcopal Church, waar haar moeder en grootouders in de negentiende eeuw lid van waren geweest. Ze kondigde haar missie van verzoening aan. De volgende zeven jaar werkte Pauli in een parochie in Washington, DC, waar ze zich met name richtte op de pastorale zorg voor zieken.

Op 1 juli 1985 overleed Pauli Pauli aan alvleesklierkanker in het huis dat ze bezat met haar levenslange vriendin Maida Springer Kemp in Pittsburgh, Pennsylvania.

In 2012 stemde de Algemene Conventie van de Episcopal Kerk ervoor om Pauli te eren als een van haar Heilige Vrouwen, Heilige Mannen, die op 1 juli, de sterfdag van haar, samen met collega-schrijfster Harriet Beecher Stowe herdacht zal worden. Bisschop Michael Curry van het bisdom North Carolina zei dat deze erkenning een eerbetoon is aan "mensen wier leven een voorbeeld is van wat het betekent om in de voetsporen van Jezus te treden en een verschil te maken in de wereld."

In 2015 heeft de National Trust for Historic Preservation het ouderlijk huis van Pauli, aan Carroll Street in de wijk West End van Durham, North Carolina) aangewezen als een nationaal erfgoed.

In april 2016 kondigde Yale University aan dat het Pauli had gekozen als naamgever van een van de twee nieuwe residentiële colleges (Pauli Pauli College) die in 2017 zouden worden voltooid; het andere zou naar Benjamin Franklin worden vernoemd. In december 2016 werd het Pauli Murray Family Home door het Amerikaanse ministerie van Binnenlandse Zaken aangewezen als een nationaal historisch monument.

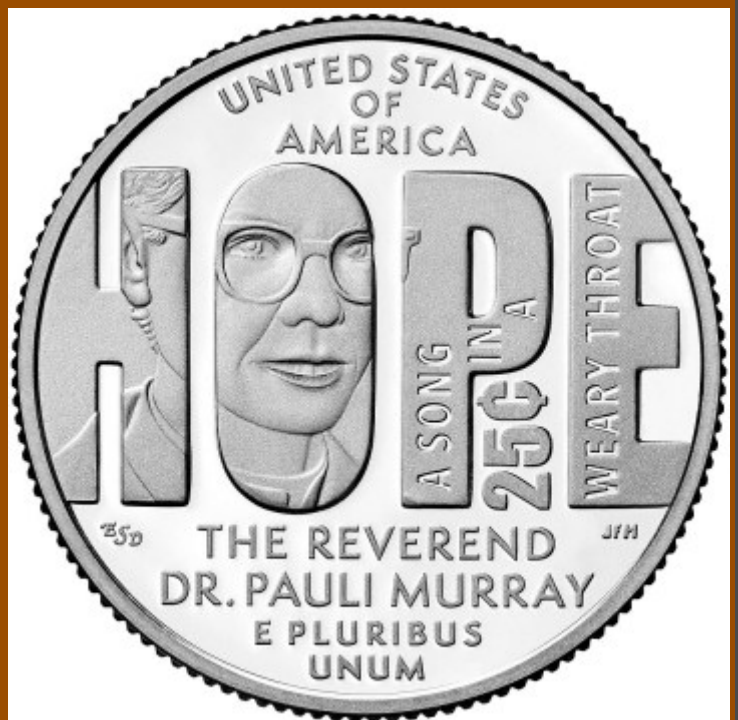
In 2018 werd Pauli door het National Women's History Project uitgekozen als een van de geëerden voor Women's History Month in de Verenigde Staten.

Ook in 2018 werd Pauli permanent opgenomen in de heiligenkalender van de Episcopal Kerk (zij wordt herdacht op 1 juli).

In januari 2021 ging een biografische documentaire getiteld "My Name Is Pauli Murray" in première op het Sundance Film Festival van 2021.

Pauli werd in 2024 geëerd op een munt van American Women.

In 2025 hebben veel wetenschappers en organisaties zich verenigd om Pauli's legitieme nalatenschap als een belangrijke, gender-non-conforme historische figuur te ondersteunen. Het Episcopal Bisdom van North Carolina, het Pauli Pauli Center for History and Social Justice en anderen hebben publiekelijk het belang van Pauli's stem en prestaties benadrukt, met name in het licht van het feit dat de Amerikaanse National Park Service (NPS) een biografische webpagina over Pauli heeft uitgeschakeld en LGBTQ+ -verwijzingen heeft verwijderd van een site die het Pauli Murray Family Home beschrijft. De wijdverspreide censuur van LGBTQIA+ -kwesties op websites van de Amerikaanse overheid, zoals blijkt uit het feit dat de NPS haar informatie over Pauli heeft aangepast, lijkt voort te komen uit het uitvoeringsbesluit 14168 van de regering.

Pauli worstelde gedurende een groot deel van haar leven met haar seksuele en genderidentiteit. Haar huwelijk als tiener eindigde bijna onmiddellijk toen ze zich realiseerde dat "als mannen proberen met me te vrijen, er iets in me verzet". Hoewel ze de term "homoseksueel" erkende om anderen te beschrijven, gaf Pauli er de voorkeur aan zichzelf te omschrijven als iemand met een "omgekeerd seksueel instinct" waardoor ze zich gedroeg als een man wanneer ze zich tot vrouwen aangetrokken voelde. Ze verlangde naar een "monogame huwelijksrelatie", maar wel een waarin zij de man was. De meeste van haar relaties waren met vrouwen die ze omschreef als "extreem vrouwelijk en heteroseksueel". In haar jongere jaren was Pauli vaak diepbedroefd door het einde van deze relaties, in die mate dat ze tweemaal werd opgenomen voor psychiatrische behandeling, in 1937 en in 1940.

Pauli droeg haar haar kort en gaf de voorkeur aan broeken boven rokken. Vanwege haar tengere bouw kon ze in haar leven soms voor een tienerjongen doorgaan. In haar twintiger jaren verkortte ze haar naam van Pauline tot de meer androgyne Pauli. Toen ze in 1940 werd gearresteerd voor het protest tegen de rassenscheiding in de bussen, gaf ze de arresterende agenten haar naam op als "Oliver". Pauli onderging in de jaren veertig hormoonbehandelingen om wat zij als een persoonlijk onevenwicht beschouwde te corrigeren en vroeg zelfs om een buikoperatie om te bepalen of ze "ondergedoken" mannelijke geslachtsorganen had.

Pauli gaf de voorkeur aan androgyne kleding, had een kort kapsel en zou zich tegenwoordig misschien als een transgender man hebben geïdentificeerd, maar ze miste destijds de taal om dat te doen. Hoewel ze een tijdlang openlijk lesbische relaties had, beperkten haar carrière, haar communistische politieke overtuigingen en de politiek van respectabiliteit haar mogelijkheden.

Er wordt gezegd dat Pauli slechts twee belangrijke romantische relaties in haar leven heeft gehad, beide met witte vrouwen. De eerste, in 1934, was van korte duur. De tweede was met Irene "Renee" Barlow, een kantoormanager bij Paul Weiss, waar Pauli van 1956 tot 1960 als advocaat werkte. Pauli's relatie met Irene duurde bijna twee decennia. Irene is door Pauli's biograaf beschreven als Pauli's "levenspartner", hoewel het paar nooit in hetzelfde huis woonde en slechts af en toe in dezelfde stad verbleef. Door dat Pauli de brieven van Irene heeft vernietigd, is een groot deel van het verhaal onbekend. Hoewel Irene niet voorkomt in Pauli's memoires, beschreef ze Pauli, toen ze in 1973 stervende was aan een hersentumor, als haar "beste vriendin".

VOOR JOU GELEZEN

Boeken die ons boeiden!

“En garde” is het ongelooflijke verhaal van een vrouw die als man geboren werd in een tijd waarin transseksualiteit nog geen naam had, tegen de achtergrond van het roerige Europa van de verlichting.

Parijs, 1756. In de koets op weg naar het hof van tsarina Elisabeth van Rusland voelt Chevalier d'Éon dat zijn leven eindelijk richting heeft gekregen. d'Éon is altijd een buitenbeentje geweest en is voortdurend op zijn hoede. Zijn frêle postuur en bedachtzame houding wekken zowel fascinatie als agressie van zijn omgeving op. Met buitengewone kennis en als vaardig schermer weet d'Éon desondanks de aandacht van de Franse koning te trekken en wordt hij als diplomaat en als spion belast met belangrijke buitenlandse missies. Zijn talent om zich moeiteloos te bewegen onder de machtigen der aarde en de intellectuele elite is spraakmakend. Wanneer d'Éon ook buiten gemaskerde bals voor vrouw wordt aangezien, krijgt ze het in het publieke leven steeds lastiger. Zodra de buitenwereld haar beschouwt als de vrouw die ze zich altijd al voelde, kan d'Éon onmogelijk standhouden in een mannenwereld. Door de naderende Franse Revolutie worden al haar zekerheden nog meer aan het wankelen gebracht en ze ziet zich genoodzaakt opnieuw de strijd aan te gaan.

In “En garde” neemt Lianne Damen je mee naar het achttiende-eeuwse Frankrijk, een periode vol politieke intriges, eergevoel en sociale conventies. Vanaf de eerste bladzijde voelt het alsof je een springleventje geschiedenisles binnenstapt. De manier waarop Damen de sfeer van die tijd weet op te roepen, maakt dat je moeiteloos wordt ondergedompeld in een wereld die zowel herkenbaar als vervreemdend is. De historische omgeving vormt niet alleen een decor, maar draagt actief bij aan de kracht van het verhaal.

Centraal in dit bijzondere boek staat de spanning tussen identiteit en perceptie, tussen wie je bent en hoe je wordt gezien. “En garde” laat overtuigend zien hoe uiterlijk en gedrag verwachtingen oproepen die niet altijd kloppen. Hierdoor ontstaat een gelaagde vertelling waarin maatschappelijke normen en persoonlijke autonomie voortdurend botsen, en waarin elke scène subtiel laat voelen hoe kwetsbaar en tegelijkertijd veerkrachtig mensen kunnen zijn.

Het hoofdpersonage is daarbij een van de meest intrigerende elementen van het verhaal. Deze man, door zijn frêle postuur en bedachtzame uitstraling vaak aangezien voor een vrouw, roept zowel verwarring als bewondering op bij de mensen om hem heen. Zijn diplomatieke karakter en uitzonderlijke talent voor schermen maken hem tot iemand die zich niet laat definiëren door het oordeel van anderen. Juist deze voortdurende wisselwerking tussen hoe hij gezien wordt en wie hij is, geeft het verhaal een emotionele diepte die lang blijft resoneren.

VOOR JOU GELEZEN

Boeken die ons boeiden!

Damen schildert bovendien een overtuigend beeld van een wereld waarin vrouwen zich staande moeten houden tussen mannen die de regels bepalen. Door deze realiteit te verweven met persoonlijke strijd en historische context ontstaat een roman die zowel krachtig als kwetsbaar is. Je wordt als lezer uitgedaagd om mee te denken, mee te voelen en mee te worstelen met alles wat het hoofdpersonage overkomt — en tegelijk leer je ongemerkt meer over de tijd waarin hij leeft.

Wat mij het meest heeft gegrepen, is hoe moeiteloos het verhaal je vanaf het begin meeneemt op een reis die zowel avontuurlijk als betekenisvol is. “En garde” biedt niet alleen een meeslepende plot, maar ook een subtiele reflectie op identiteit, kracht en perceptie. Het is een boek dat nog lang blijft nazinderen, omdat het niet alleen vertelt, maar ook iets laat voelen — een prachtige leeservaring die ik iedereen kan aanraden.

Tijdens het lezen werd ik regelmatig stilgezet door de manier waarop vrouwen in die tijd werden behandeld — een confronterende herinnering aan hoe hardnekkig ongelijkheid kan zijn, maar ook hoe waardevol de veranderingen zijn die we sindsdien hebben doorgemaakt. De beschrijvingen van de veldslagen maakten me soms echt verontwaardigd; de rauwheid en de onvoorspelbaarheid ervan kwamen ongefilterd binnen. Maar juist in dat geweld schittert de kracht van Chevalier het meest: zijn vastberadenheid, zijn innerlijke rust en zijn vermogen om zichzelf te blijven in een omgeving die hem voortdurend verkeerd inschat, maakten hem voor mij een onvergetelijk personage. Zijn kracht is geen spierkracht, maar een stille, indrukwekkende vorm van moed — en dat maakte dit boek des te bijzonderder om te lezen.

En garde | Lianne Damen | Uitgeverij Ambo|Anthos | oktober 2025
Paperback | 392 pagina's | ISBN 9789026368585 | € 24,99
Ook verkrijgbaar als e-book € 13,99

IN MEMORIAM: ASTRID ROEMER 2026)

(1947-2026)

Op 8 januari 2026 is auteur Astrid Roemer (1947-2026) op 78-jarige leeftijd in Paramaribo overleden. Astrid was een belangrijke stem in de Nederlands-Caribische literatuur. Haar rijke oeuvre beslaat onder meer romans, poëzie- en verhalenbundels, novellen en toneelstukken, waaronder “Over de gekte van een vrouw”.

Astrid Heligonda Roemer werd op 27 april 1947 in Paramaribo, Suriname geboren. Ze kwam uit een gezin van drie meisjes en een jongen, waarvan zij het oudste kind was. In 1966 vertrok Astrid naar Nederland voor

het afronden van haar opleiding in het onderwijs. Na afwisselend in Suriname en Nederland te wonen, verhuisde ze in 1975 definitief naar Nederland.

Het centrale thema in Astrids werk was het zoeken naar het eigene; een zoektocht waarbij persoonlijke en sociale obstakels, zoals racisme en seksisme, overwonnen moeten worden. In 1970 debuteerde ze met de dichtbundel “Sasa”, onder het pseudoniem Zamani. Haar eerste roman “Neem mij terug Suriname” verscheen in 1974 in Paramaribo, die ze in 1983 herschreef onder de titel “Nergens ergens”. In 1982 brak Astrid in Nederland door met de roman “Over de gekte van een vrouw”. Het gaat over de strijd van een jonge vrouw die langzamerhand geïsoleerd raakt van haar sociale omgeving. De Engelse vertaling van de roman “On a Woman’s Madness” werd in 2023 genomineerd voor de Amerikaanse National Book Award.

De romantrilogie die Astrid Roemer in de laatste jaren van de twintigste eeuw publiceerde, en die in 2001 in één band verscheen onder de overkoepelende titel “Roemers drieling”, wordt algemeen erkend als het magnum opus van de auteur.

De strijd tegen seksisme en racisme verwerkte Astrid niet alleen in haar vrouwelijke hoofdpersonages. Ook in literaire workshops, interviews en lezingen kwam dit tot uiting, zoals in “Het Chocoladen Manifest”, dat zij in 1982 op het vierde Vrouwenfestival in de Amsterdamse Melkweg voorlas en als volgt begon: *Wij Zwarte Vrouwen die in de zogenaamde Rijke Landen wonen en werken, maar onze ziel in de zogenaamde Arme Landen geworteld weten, worden dagelijks geconfronteerd met fenomenen van het goddelijk verschijnsel dat men Feminisme pleegt te noemen.*

In 2016 ontving Astrid de P.C. Hooft-prijs voor haar oeuvre. De jury roemde Astrid voor haar romans, waarin ze politiek engagement combineert met experimentele vormen. In 2021 werd haar de Prijs der Nederlandse Letteren toegekend. Daarmee werd Astrid de eerste Surinaamse auteur die deze onderscheiding kreeg. De officiële uitreiking ging echter niet door wegens de omstreden uitspraken van Astrid over oud-legerleider Desi Bouterse, die was veroordeeld voor de Decembermoorden in Suriname in 1982.

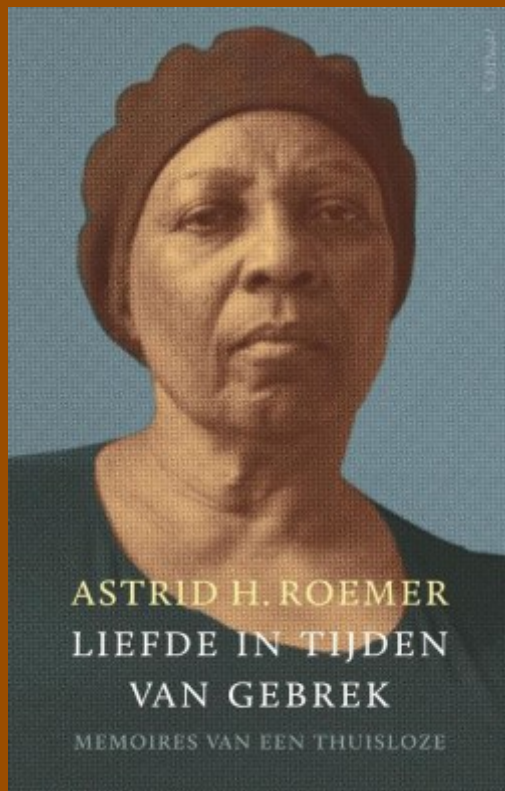

IN MEMORIAM: ASTRID ROEMER 2026)

(1947-2026)

Literatuur van Astrid Roemer

Over de gekte van een vrouw (1982)
Nergens ergens (herziene druk 1984)
En wat dan nog? Liederatuur (1985)
NoordzeeBlues (1985)
Levenslang gedicht (1987)
Oost West Holland best (1989)
Gewaagd leven (1996)
Lijken op liefde (1997)
Was getekend (1998)
Zolang ik leef ben ik niet dood (2004)
Liefde in tijden van gebrek (2016)

VOOR JOU GEGETEN

Flavor, Den Haag

Regelmatig bezoek ik het Kunstmuseum Den Haag en dan is het altijd een waar genoegen bij Flavor's te gaan eten. Flavor's is een begrip in Den Haag. De gezellige plek is een combinatie van brasserie, lunchroom en restaurant/eetcafé.

Je kunt er genieten van eigen specialiteiten zoals zelfgemaakte kruidenmengsels en sauzen. Ze hebben een variëteit aan gerechten, bereid met dagelijks verse producten. Flavor's betekent smaken: dat maken ze echt waar.

Het personeel is vriendelijk en attent. De wachttijden zijn niet al te lang, uiteraard afhankelijk van de drukte. Je kunt er ook dineren, maar ik lunch er altijd zo tussen twee tentoonstellingen door. Het restaurant ligt op nog geen tien minuten lopen van het Kunstmuseum Den Haag.

Er is een klein terras, jammergenoeg was het weer niet zodanig dat je daar ook kon lunchen. Wie weet een volgende keer, want ik zal er vast nog wel eens komen.

Mijn tafelgenoot koos voor een Philly Cheesesteak. Je zou verwachten dat het een vegetarisch gerecht is, dat was het niet. De steak was van vlees en werd begeleid door een kaassaus waarin champignons en uien. Erg lekker, hoorde ik.

Zelf koos ik een Beyond Meat veggie burger. Opgediend met gebakken aardappeltjes en een salade. Ook erg lekker.

We dronken er water bij en als toetje een latte macchiato. Een heerlijke lunch voor net geen veertig euro. Niet echt goedkoop, wel fantastisch. En ... 'Flavor's: je moet er ééns gegeten hebben!'

Adres: Willem de Zwijgerlaan 44-A, 2582 ER Den Haag

Telefoon: 070 404 9607

Voor meer informatie zie de [website](#).

ANNE KEEN

Avondje uit

Avondje uit

Het begon buiten, in de rij. De regen hing nog in de lucht boven Amsterdam, waardoor het asfalt glom in het licht van de straatlantaarns. Voor de deur van Club NYX stond een gemixte rij: vriendengroepen, stelletjes, mensen die duidelijk vaker kwamen, en mensen zoals Mila, die deden alsof.

Ze trok haar jas iets dichtër om zich heen. Binnen hoorde ze de bas al doordreunen.

‘Alleen?’ vroeg iemand achter haar.

Mila draaide zich om. Desiree. Ze zag haar vorige week ook, ze hadden kort met elkaar gepraat. Weer dat leren jasje, maar nu met natte regendruppels op de schouders.

‘Voor nu wel,’ zei Mila.

Desiree knikte, alsof ze dat antwoord kende.

‘Kom, we gaan samen naar binnen. Scheelt awkward wachten.’

Binnen sloeg de warmte meteen tegen haar aan. Zweet, parfum, en dat typische clubgevoel waar alles tegelijk gebeurt. Boven draaide een DJ house, beneden was het drukker, intiemër, meer blikken, meer spanning.

‘Dit is meer mijn plek,’ zei Desiree, terwijl ze Mila mee naar beneden trok.

Ze bestelden drankjes, maar lieten ze bijna meteen staan toen de muziek omsloeg naar iets zwaarders. Mensen dansten dicht op elkaar, handen op heupen, lichamen die elkaar zonder woorden vonden.

‘Vind je het spannend?’ vroeg Desiree, vlak bij haar oor.

Mila lachte zacht. ‘Een beetje. Maar dat is juist goed, toch?’

Desiree keek haar aan, net iets langer dan normaal. ‘Ja. Anders voel je niks.’

Op de dansvloer werd de afstand kleiner. Eerst toevallig, dan minder toevallig. Een hand die blijft liggen. Een blik die niet wegstijkt.

Maar net op dat moment werd Desiree aangesproken door iemand anders, een meisje met blond haar dat haar duidelijk al kende. De sfeer verschoof meteen. Kort gesprek. Lachje. Iets dat Mila niet helemaal kon plaatsen. Twijfel.

Mila deed een stap achteruit, nam een slok van haar drankje dat inmiddels lauw was geworden. Natuurlijk. De scene was klein. Iedereen had een geschiedenis met iedereen.

Desiree kwam terug. ‘Sorry. Oude... situatie.’

‘Ex?’ vroeg Mila direct.

Desiree grijnsde schuin. ‘Iets in die richting.’

Even stilte. De muziek vulde alles op.

‘Heb je daar nog gedoe mee?’ vroeg Mila.

Desiree haalde haar schouders op. ‘Alleen als iemand er bang van wordt.’

Mila keek haar recht aan. ‘Ik ben niet zo snel bang.’

Dat was het moment. Je voelde het verschuiven, van gewoon naar iets dat ergens heen kon gaan.

Desiree stapte dichterbij. ‘Mooi. Want ik wil eigenlijk gewoon verder dansen met jou.’

En deze keer was er geen onderbreking. Geen twijfel. Alleen die typische clubmagie: twee mensen die elkaar net hebben gevonden in een ruimte vol verhalen, exen en mogelijkheden.

Later, buiten, was de lucht kouder maar lichter.

‘Dus,’ zei Desiree, terwijl ze haar telefoon pakte, ‘ga ik je weer zien, of was dit zo’n typische clubnacht die verdwijnt?’

Mila glimlachte. ‘Hangt ervan af.’

Desiree lachte. ‘Je zegt dat vaak.’

‘Ja,’ zei Mila. ‘Maar nu meen ik iets anders.’

Ze pakte Desiree’s telefoon, tikte haar nummer in, en gaf hem terug.

‘Dit is geen verdwijn-avond.’

Desiree keek haar even aan, serieus nu. ‘Goed.’

En ergens tussen de regen die weer begon en de taxi's die voorbij reden, voelde het minder als toeval en meer als het begin van iets.

Twee dagen later staarde Mila naar haar telefoon alsof dat iets zou versnellen. Het gesprek met Desiree stond er nog. Kort, een paar berichten, net genoeg om niet niets te zijn, maar ook niet genoeg om zeker te voelen.

Desiree: "Vanavond weer Club NYX?"

Mila: "Misschien. Hangt ervan af"

Desiree: "Je maakt het jezelf moeilijk."

Mila glimlachte. Ze wist het.

Die avond was het drukker dan vrijdag. Alsof iedereen tegelijk had besloten dat dit dé plek was. De lesboscene voelde klein, te klein soms. Je zag altijd dezelfde gezichten. En vaak ook: dezelfde verhalen.

Toen Mila binnenkwam, zag ze Desiree meteen. Maar Desiree was niet alleen.

Het blonde meisje van vrijdag stond weer naast haar. Dichterbij dit keer. Hun lichamen nét iets te comfortabel. Alsof er nog iets liep dat niet helemaal af was.

Mila voelde het meteen. Die bekende mix van irritatie en teleurstelling die nergens echt recht op had, want wat waren zij eigenlijk? Toch liep ze erop af.

'Desiree.'

Desiree draaide zich om, en haar gezicht brak open in een glimlach die net iets te echt was om gespeeld te zijn.

'Je bent gekomen.'

'Ja,' zei Mila, terwijl haar blik kort naar het andere meisje ging.

Desiree volgde die blik. 'Dit is Lotte.'

'De 'oude situatie'?' vroeg Mila droog.

Lotte lachte. 'Oef. Dat klinkt erger dan het is.'

'Desiree heeft talent voor understatement,' zei Mila.

Even stilte. Niet ongemakkelijk, maar geladen.

'Wij gaan even praten,' zei Desiree tegen Mila. Niet vragend, maar beslissend.

Desiree trok haar mee naar een rustiger hoekje, bij de trap.

'Oké,' zei Desiree. 'Voordat je iets denkt: het is klaar tussen ons.'

'Maar?' vroeg Mila meteen.

Desiree zuchtte. 'Maar zij is nog niet helemaal klaar met mij.'

Mila ruiste haar armen. 'En jij?'

Desiree keek haar recht aan. 'Ik stond zondag op met een kater en jouw nummer in mijn telefoon. Dat was... Duidelijk genoeg?'

Die eerlijkheid kwam harder binnen dan Mila had verwacht.

'Waarom voelt het dan niet zo simpel?' vroeg ze.

Desiree glimlachte. 'Omdat dit de scene is. Iedereen heeft overlap. Exen, situaties die nooit echt labels kregen.'

'Dus ik moet daar gewoon chill mee zijn?'

'Nope,' zei Desiree direct. 'Je moet alleen beslissen of je mij leuk genoeg vindt om het risico te nemen.'

Daar was ie. Geen spelletje meer.

Mila keek langs Desiree heen naar de dansvloer. Mensen die kusten, lachten, ruzie maakten, opnieuw begonnen. Alles door elkaar.

'Kom,' zei Desiree zacht. 'Dans met me. De rest zien we daarna wel.'

Op de dansvloer was het anders dan vrijdag.

Minder voorzichtig. Minder 'misschien.

Desiree's handen vonden haar heupen alsof ze daar hoorden. Mila trok haar dichterbij zonder na te denken. De spanning van eerder, de twijfel, de jaloezie, het werd iets anders. Intenser.

'Je denkt te veel,' fluisterde Desiree.

'En jij te weinig,' zei Mila terug.

Desiree lachte. 'Perfecte combinatie toch?'

Dit keer kuste Mila haar eerst.

Niet langzaam. Niet voorzichtig. Gewoon duidelijk.

En alles eromheen viel weer weg.

Later die nacht zaten ze buiten, op de stoep, schoenen half uit, adrenaline nog in hun lijf.

'Dus,' zei Mila, 'hoeveel exen moet ik nog tegenkomen als ik met jou omga?'

Desiree grijnsde. 'Wil je het eerlijke antwoord of het geruststellende antwoord?'

'Altijd eerlijk.'

Desiree dacht even na. 'Meer dan je leuk vindt. Maar minder dan je denkt.'

Mila schudde haar hoofd lachend. 'Je bent echt een probleem.'

'Ja,' zei Desiree rustig. 'Maar ook best leuk.'

Even stilte.

'Ga je spijt krijgen van vanavond?' vroeg Desiree dan.

Mila keek haar aan.

'Waarschijnlijk wel een beetje,' zei ze. 'Maar ik ga het sowieso nog een keer doen.'

Desiree glimlachte langzaam. 'Mooi. Ik ook.'

En ergens tussen de chaos van de scene, de exen die nooit helemaal verdwijnen en de nachten die altijd te kort zijn, begon het toch ergens op te lijken.

Niet simpel.

Niet netjes.

Maar wel echt.

DE NATUUR IN ...

... met Leny Hartong

Op deze prachtige dag eind april is het volop lente

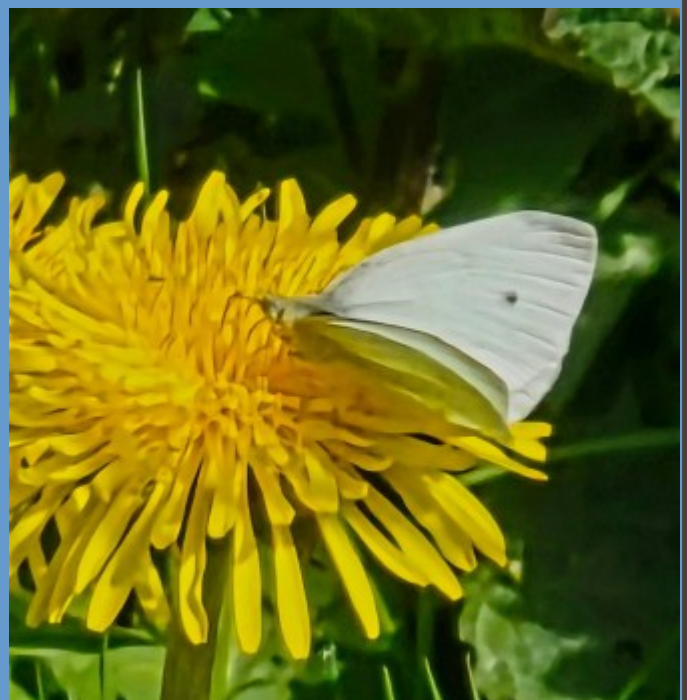
Blauwe luchten, Hollandse stapelwolken, alleen een verfrissende regenbui ontbreekt. De natuur laat zich van haar mooiste kant zien.

Het frisse groen groeit uitbundig, knopen aan struik en boom ontluiken. Geweldig om te zien hoe mooi een blad van bijvoorbeeld de esdoorn vernuftig opgevouwen in een knop, zich laat zien.

Zo kleurig het zachte groen, met op plaatsen waar niet met gif is gespoten, het geel van de vele paardenbloemen, kool- en raapzaad, lila van de pinksterbloemen en natuurlijk de madeliefjes. Deze vroege bloeiers zijn van levensbelang voor de overwinteraars, zoals bijen, hommels, vlinders en insecten.

Veel vlinders hebben voorkeur voor een bepaalde bloem of plant de zogenaamde waardplant. De veelvuldig voorkomende koolwitjes leggen hun eitjes graag op koolsoorten, in onze tui-

nen is de Oost-Indische kers favoriet. De dagpauwoog vindt de brandnetel heel fijn, het oranjetipje legt het liefst haar eitjes op de pinksterbloem. Zo heeft elke vlinder, bij of insect zijn voorkeur. Maar de natuur, het klimaat verandert, vele vlindersoorten, planten en insecten zijn uitgestorven of schaars geworden. Toch zie je dat de natuur sterk, flexibel en vindingrijk is.

Foto's:

Links: Oranjetipje haalt zijn nectar uit een boshyacint, Rechts: Koolwitje op de oh zo belangrijke paardenbloem

Zag je vroeger het oranjetipje alleen als er pinksterbloemen waren, nu halen ze hun nectar ook op bijvoorbeeld paardenbloemen en boshyacinten. Doordat het warmer is geworden zie je ook vlinders die eerder zeldzaam waren, nu veel vaker. De koninginnenpage bijvoorbeeld die graag langs de bosranden, maar ook in onze (moes) tuinen meer te vinden is. Wel waar schermbloemigen, worteltjes, dille en pastinaak groeien. Feit blijft dat de natuur onze hulp keihard nodig heeft. Wij kunnen ze bij het kopen, zaaien van (onbespoten) bloemen en inheemse planten daarbij helpen. Ook onkruiden zijn van levensbelang voor vele soorten. Weinig mensen laten paardenbloemen in de tuin staan. Maar we kunnen al helpen om de paardenbloemen iets langer te laten staan, totdat ze uitgebloeid zijn. Voordat de zaden hun weg vinden. Bijen, insecten en vlinders zullen je heel dankbaar zijn.

Het meest vertederend in dit vroege voorjaar is dat er overal weer nieuw leven komt. De nijlgans is dan wel een exoot, een soort die van oorsprong niet van Nederlandse bodem komt, maar zij hebben meestal als eersten pulletjes. Grote gezinnen, van wel acht tot negen stuks. Die meestal ook groot groeien, zowel mama als papa zijn zeer waakzaam. Grauwe ganzen, een plaag voor de boeren, omdat ze de weilanden helemaal kaalvreten, zijn ook heel alert. Niet alleen op de grond schuilt gevaar van vossen, maar ook vanuit de lucht. Roofvogels en meeuwen, vinden kleine eendjes of gansjes goed voedsel voor hun jongen. Want ook zij hebben bekjes of snavels te vullen. Om hun jongen beter te kunnen beschermen vormen grauwe ganzen crèches, vele jongen bij elkaar, met meerdere ouders kunnen ze als waakzame oppassers ze hun kroost beter beschermen.

Ook lammetjes en jonge geitjes dartelen door de weide. En dan is de lente nog maar net begonnen. Er komt nog veel meer, vele watervogels en knobbelzwanen zitten nog op het nest, vele vogeltjes zitten nog in het nest en worden druk gevoerd door hun ouders. Die gaan we later zien.

Genoeg om weer van te genieten in de parken, eigen tuin of balkon. De natuur is dichtbij.

Lieve groet, Leny

Foto's van boven naar beneden:
Genieten van het lentezonnetje
Nijlgans met pulletjes
Crèche van grauwe ganzen
Nog even wat drinken bij mama

VOOR JOU AAN HET WERK

Werkgerelateerde factoren voor verzuim

Onder werkgerelateerde factoren voor verzuim worden die omstandigheden op het werk bedoeld die direct van invloed zijn op het vermogen van een werknemer om zijn taken uit te voeren. Hoewel griep en verkoudheid vaak de aanleiding zijn, wordt bijna de helft van het verzuim veroorzaakt door psychische klachten zoals stress en burn-out.

De belangrijkste werkgerelateerde factoren kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

1. Psychosociale arbeidsbelasting

Dit zijn de meest voorkomende oorzaken van langdurig werkgerelateerd verzuim:

Hoge werkdruk: Wanneer de hoeveelheid werk of de tijdsdruk structureel hoger is dan wat een werknemer aankan.

Gebrek aan autonomie: Weinig tot geen invloed hebben op de eigen planning, werkwijze of het eindresultaat.

Sociale veiligheid: Conflicten op de werkvloer, pesten, (seksuele) intimidatie of een gebrekkige relatie met de leidinggevende.

Onbalans tussen inspanning en beloning: Het gevoel dat de inzet niet in verhouding staat tot de waardering of het salaris.

2. Fysieke arbeidsomstandigheden

Lichamelijke belasting kan leiden tot fysieke klachten die verzuim veroorzaken:

Ergonomie: Een slecht ingestelde werkplek (bijvoorbeeld bureau of stoel) of onjuiste houdingen tijdens het werk.

Fysieke belasting: Zwaar tillen, veel bukken of langdurig in dezelfde houding staan/zitten.

Veiligheid en omgeving: Lawaai, extreme temperaturen, slechte ventilatie of gevaarlijke werkomstandigheden.

3. Organisatie en inhoud van het werk

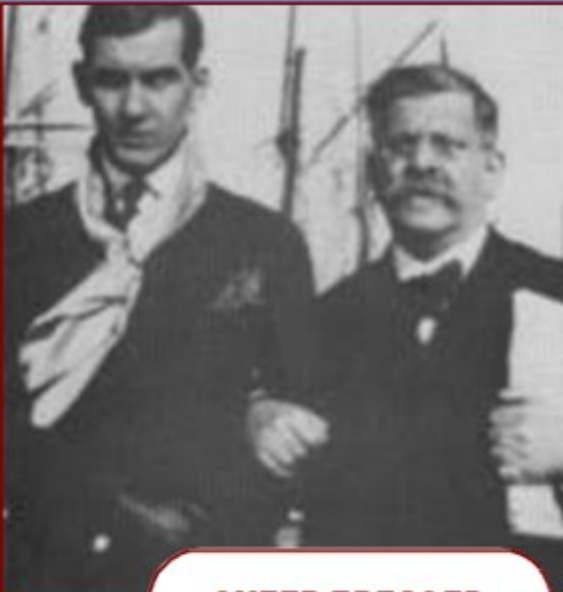
De manier waarop het werk is ingericht beïnvloedt de inzetbaarheid:

Onduidelijkheid over taken: Niet precies weten wat er verwacht wordt of tegenstrijdige opdrachten krijgen.

Mismatch in functie: Werken op een plek die niet aansluit bij de talenten of ambities van de werknemer.

Veranderingen in de organisatie: Onzekerheid door reorganisaties of fusies.

Het is belangrijk te weten dat ongeveer zeventig procent van het verzuim een niet-medische oorzaak heeft, wat betekent dat factoren in de werkomgeving of de privésfeer vaak de werkelijke reden zijn achter een ziekmelding. Organisaties kunnen hierop sturen door in te zetten op verzuimpreventie en het bevorderen van duurzame inzetbaarheid.

QUEER ERFGOED

Karl Giese en de nalatenschap van Magnus Hirschfeld

Magnus Hirschfeld werd in 1868 geboren in een groot, joods gezin in het Pruisische Kolberg (nu Polen). Van jongs af aan was Magnus geïnteresseerd in seksualiteit. In tegenstelling tot de conservatieve opinie van die tijd, geloofde Magnus in de natuurlijke diversiteit van seksualiteit en gender.

Magnus Hirschfeld werd arts, seksuoloog en activist die het Institut für Sexualwissenschaft (hierna vertaald als Instituut voor Seksuele Wetenschappen) oprichtte. Magnus Hirschfeld was een van de belangrijkste onderzoekers op het gebied van seksualiteit en gender in het begin van de twintigste eeuw.

Magnus Hirschfeld was homoseksueel, maar kwam nooit publiekelijk uit de kast en vermeldde zijn geaardheid niet in zijn wetenschappelijke publicaties over seksualiteit. Homoseksualiteit was in Duitsland immers nog steeds illegaal tijdens zijn leven.

Desondanks was hij vastbesloten om wetenschap in te zetten ter verbetering van het leven van mensen die tegenwoordig de LGBTQ+-gemeenschap (lesbisch, homo, biseksueel, transgender, queer+) worden genoemd. Hij werkte vanuit het principe “door middel van wetenschap naar rechtvaardigheid”. Zijn publieke professionele imago was dat van een wetenschapper en arts die vanuit wetenschappelijke principes streed tegen homofobie en andere vormen van vooroordelen.

Magnus Hirschfelds romantische relaties met mannen waren een geheim voor iedereen behalve de homogemeenschap van Berlijn. Hij had een langdurige relatie met de archivaris Karle Giese. Later in zijn leven had hij een relatie met zijn protegée Li Shiu Tong. Beiden werden genoemd in Hirschfelds testament.

Vanaf het einde van de negentiende eeuw werd de studie van de menselijke seksualiteit steeds meer als een wetenschappelijke onderneming benaderd. Net als veel van zijn tijdgenoten uit de middenklasse geloofde Magnus Hirschfeld dat wetenschap de beste manier was om gender en seksualiteit te begrijpen. Tijdens de tolerante jaren van de Weimarrepubliek stond Duitsland (en Berlijn in het bijzonder) bekend als sociaal progressief. Veel van Magnus Hirschfelds theorieën werden ontwikkeld vóór deze periode, toen het land conservatiever was. Zijn theorieën werden door zijn tijdgenoten als extreem liberaal beschouwd.

Hij ging in tegen de traditionele opvatting dat aantrekking tot hetzelfde geslacht een moreel tekort of een perversie van de “natuurlijke” seksualiteit was. Veel artsen waren van mening dat aantrekking tot hetzelfde geslacht als een ziekte behandeld moest worden. Magnus betoogde echter dat alle seksuele geaardheden natuurlijk zijn, omdat seksualiteit een aangeboren biologische eigenschap is waarmee men geboren wordt. Hij stelde dat er geen verband bestond tussen iemands seksuele geaardheid en zijn of haar karakter.

Tijdens zijn werk als dokter werd Hirschfeld geraakt door de vele suicides van zijn homoseksuele patiënten. In 1897 richtte hij het Wetenschappelijk-Humanitair Comité op, waarmee hij pleitte om paragraaf 175 omver te werpen in het Wetboek van Strafrecht. Dit wetsartikel verbood geslachtsverkeer tussen mannen. Hirschfeld had zo’n zesduizend medestanders, waaronder Albert Einstein, Thomas Mann en Stefan Zweig.

In 1905 sloot Hirschfeld zich aan bij de Bund für Mutterschutz (‘Bond voor de Bescherming van Moeders’), de feministische organisatie, opgericht door Helene Stöcker. Hij steunde de campagne voor decriminalisering van abortus en sloot zich aan bij de campagne tegen het beleid dat vrouwelijke leraren en ambtenaren geen kinderen mochten krijgen en zelfs niet mochten trouwen. Samen met de Duitse feministe Helene Stöcker voerde hij campagne tegen een uitbreiding van paragraaf 175 in het Wetboek van Strafrecht, die het geslachtsverkeer tussen vrouwen zou criminaliseren. Met succes: de uitbreiding van het wetsartikel is er niet gekomen.

Dit campagne voeren zette Hirschfeld op de kaart, maar het werd hem niet altijd in dank afgenomen. Als humanistische, homoseksuele, joodse man was Hirschfeld voor een groep nationalistische Duitsers überhaupt een doorn in het oog. Zijn activisme maakte hem doelwit. Door kranten uit het hele land werd hij zwartgemaakt. De agressie die toentertijd enkel nog verbaal was, werd in 1920 fysiek toen hij na een lezing in München werd aangevallen door extreemrechtse mannen. Na de aanval kreeg hij zelfs zijn eigen overlijdensbericht te lezen in de krant, die hij met zekere humor corrigeerde: hij hoopt dat hij nog leeft tot hij zijn tegenstanders heeft overtuigd van de "juistheid van mijn opvattingen en de noodzaak van mijn levenswerk, wat waarschijnlijk nog geruime tijd zal duren".

Het eerste seksuologische instituut

In 1919 stichtte Hirschfeld in Berlijn 's werelds eerste seksuologische instituut op, genaamd Institut für Sexuallwissenschaft. Wat het werk van Hirschfeld zo baanbrekend maakte, was zijn omgang met zijn patiënten. Hij behandelde ze eerst en vooral als mens in plaats van als onderzoeksobject of patiënt.

De pathologisering (het proces waarbij menselijk gedrag, emoties of lichamelijke variaties worden bestempeld als een ziekte, stoornis of medisch probleem) van lhbt'ers had zijn wortels in deze tijd. Vanwege de tijdgeest ontkomt Magnus Hirschfeld hier zelf ook niet aan; hij is mateloos geïntrigeerd door de mogelijke biologische oorzaken van homoseksualiteit. Door de jaren heen verschuift zijn medische blik meer richting psychotherapeutische ondersteuning, waarbij het doel was om homoseksuelen te leren zichzelf te accepteren in een vijandige wereld.

Behalve dat Hirschfeld met zijn onderzoek de waarheid wilde achterhalen van biologische seksualiteit, had zijn onderzoek als doel om homoseksuele en transgender personen te vermensenlijken. Zijn humanistische boodschap aan de maatschappij was dat zij net als alle anderen het recht hebben om op eigen wijze vorm te geven aan hun leven.

Het instituut en het onderzoek dat werd verricht was evengoed progressief te noemen voor die tijd. Zo kon men er terecht voor gynaecologische behandelingen, anti-conceptie en werden transgender personen geholpen met het krijgen van medische hulp, waaronder ook geslachtsveranderingen. Het overgrote gedeelte van de zorg die het instituut verleende, werd gratis aangeboden aan patiënten.

Kostuumfeest in het Instituut voor Seksueel Onderzoek in Berlijn, datum en fotograaf onbekend. Magnus Hirschfeld (met bril) houdt de hand vast van zijn partner, Karl Giese (midden). Credit: Magnus-Hirschfeld-Gesellschaft eV, Berlijn

Karl Giese ontmoette Magnus Hirschfeld rond 1920 en werd zijn vriend en leerling. In de binnenste kringen van het Instituut werd Karl beschouwd als Magnus' "pleegzoon" en "vrouw des huizes". Ze woonden samen in het Instituut. Karl fungeerde als de secretaris van Magnus, gaf lezingen, leidde rondleidingen en stond aan het hoofd van het Instituutarchief.

De woonkamer van Karl werd een ontmoetingsplaats voor jonge homoseksuele mannen. Hier konden ze elkaar ongestoord en openlijk ontmoeten; onder hen waren archeoloog Francis Turville-Petre, die in het Instituut woonde, en de Engelse schrijver Christopher Isherwood, die veel van de personages in zijn romans baseerde op mannen die hij daar ontmoette.

In 1922 begon Dora Richter, een medewerkster van het Instituut, aan haar medische transitie. Ze onderging een reeks operaties en voltooide haar transitie in 1931.

De bekendste patiënte van het Instituut voor Seksuele Wetenschappen was de Deense schilderes Lili Elbe (wier levensverhaal is verfilmd in *The Danish Girl*). Tijdens haar jaar als patiënte onderging Elbe vijf operaties in het kader van haar transitie van man naar vrouw. Helaas overleefde ze het proces niet; ze overleed in 1931 aan complicaties als gevolg van een infectie na haar laatste operatie.

Het instituut bood dubbele mastectomie-operaties aan voor transmannen die hun borsten wilden laten verwijderen. In 1926 onderging de 16-jarige Gerd Katter een volledige mastectomie in het instituut nadat hij tevergeefs had geprobeerd de operatie zelf uit te voeren. De genderbevestigende zorg die hij in het instituut ontving, was levensreddend.

Het instituut bood ook hormoontherapie aan transgenderpatiënten. Oestrogeen stelde transvrouwen in staat om natuurlijke borsten te ontwikkelen en zachtere gelaatstrekken te krijgen.

Testosteron werd pas in 1935 gesynthetiseerd en pas in 1939 medisch gebruikt, waardoor het in het instituut nog geen beschikbare behandeling was voor transmannen. Naast medische interventies bood Magnus Hirschfeld zijn patiënten ook counseling aan om hen te ondersteunen bij het ontdekken van hun genderidentiteit.

Magnus Hirschfeld verliet Duitsland na de opkomst van de nazi's en vestigde zich uiteindelijk in Frankrijk. Hij begon in 1930 aan een wereldreis en keerde niet meer terug naar Duitsland vanwege de politieke situatie. Na zijn wereldreis woonde hij enige tijd in Ascona (Zwitserland) voordat hij zich in 1933 of kort daarna in Frankrijk vestigde.

In de ochtend van zaterdag 6 mei, 1933, slechts drie maand na de aanstelling van Adolf Hitler als Rijkskanselier, marcheerden een honderdtal studenten van de fascistische beweging op triomfantelijke muziek van de brassband naar het instituut. Vitrinekasten werden ingeslagen, kunst werd van de muur gerukt en de circa twintigduizend boeken die de wetenschappelijke bibliotheek rijk was werden systematisch afgevoerd. De Sturmabteilung verscheen enkele uren later en verzamelde jaren aan onderzoek, foto's en boeken. Deze zouden dienen als stookmateriaal voor de bekende boekverbrandingen aan de Opernplatz bij Unter den Linden. De foto's van de brandende bibliotheek zijn iconisch geworden voor de eerste grote boekverbranding in Nazi-Duitsland, maar slechts weinigen weten dat het een aanval was op de eerste transgender kliniek in de wereld. Veel onderzoek over homoseksuelen, transgender en intersekse personen is hierbij voor altijd kwijtgeraakt. Het succes van de kliniek werd op brute wijze gestopt.

LILI, PARIS, 1926

Portret uit 1926 van Lili Elbe, een van Hirschfelds patiënten. Elbe's verhaal vormde de inspiratie voor de film *The Danish Girl* uit 2015. Bron: Wellcome Collection.

<https://wellcomeimages.org/indexplus/image/L0031864.html> (CC BY 4.0)

Duitsers dringen zich samen rond een vrachtwagen vol 'on-Duitse' boeken, die in beslag zijn genomen uit de bibliotheek van het Instituut voor Seksuele Wetenschappen en door de nazi's verbrand zouden worden. Credit: United States Holocaust Memorial Museum, met dank aan het National Archives and Records Administration, College Park.

In Parijs woonden veel Duitse ballingen, ook wetenschappers. In 1934 richtten zij de Deutsche Freiheitsbibliothek op, ook wel de bibliotheek van de verbrande boeken genaamd, omdat de bibliotheek op de eerste verjaardag van de boekverbranding werd geopend. Ze bevatte vooral materialen uit het Internationale Antifaschistische Archiv dat ooit ontstaan was uit materiaal dat verzameld was voor het zgn Bruinboek dat na de brand in de rijksdag in 1933 was verschenen. Heinrich Mann was president van de bibliotheek. Magnus Hirschfeld was behalve bij de opening van de bibliotheek ook betrokken bij de Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft und Kunst im Ausland, een soort Akademie van Wetenschappen in ballingschap. Dit bleef in nazi Duitsland natuurlijk niet onopgemerkt. Wegens de antinazi uitingen probeerde het naziregime een aantal leden van de Notgemeinschaft hun Duitse nationaliteit te ontnemen.

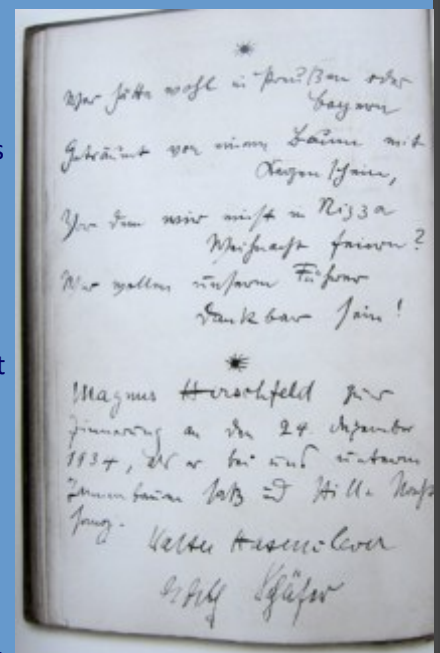
Toen Magnus Hirschfeld in 1932 na zijn wereldreizen niet naar Duitsland terugkeerde, volgde Karl Giese hem en ontmoette Hirschfelds nieuwe partner, Li Shiu Tong. Ondanks af en toe jaloezie slaagden ze erin een ménage à trois te hebben tijdens hun ballingschap in Frankrijk. Magnus Hirschfeld verklaarde beide geliefden tot zijn erfgenamen.

Karl werd in oktober 1934 gedwongen Frankrijk te verlaten vanwege een "badhuisaffaire". Hij ging naar Wenen en vervolgens naar Brno. Karl heeft kennelijk nooit de erfenis van Hirschfeld ontvangen. Hij leefde in armoede in Brno en pleegde in 1938 zelfmoord.

Over de laatste levensjaren van Magnus Hirschfeld in ballingschap is weinig bekend. We kunnen er meer over lezen in "Magnus Hirschfelds Exil-Gästebuch", dat onlangs is uitgegeven. Hirschfeld had de gewoonte om mensen die hij ontmoette te vragen iets persoonlijks in een 'gastenboek' te schrijven. Mij drong steeds de vergelijking op met het gastenboek dat je in sommige vakantieverblijven aantreft, waarin de gasten naam, datum, en iets aardigs schrijven. Alleen waren de personen in kwestie niet letterlijk Hirschfelds gasten, maar mensen die hij ontmoette. Ook plakte hij veel foto's van de mensen die op bezoek kwamen, enkele plaatjes uit de Berlijnse tijd en soms krantenknipsels en aankondigingen van lezingen in het boek.

Het boek belandde via allerlei omwegen in het Deutsche Literaturarchiv Marbach waar het uiteindelijk ontdekt werd door Marita Keilson-Lauritz die zich lange tijd met de transcriptie en het achterhalen van de namen bezighield. Nu is het onder de vleugels van het Magnus Hirschfeld Gesellschaft in facsimile met aantekeningen is uitgegeven. De aantekeningen moeten een hels karwei geweest zijn. In totaal staan er bijna 90 foto's in het boek, meer dan 260 namen en berichten, in niet altijd even leesbare handschriften, in diverse talen, waaronder chinees (Hirschfelds andere levenspartner Li Shiu Tong was van chinese afkomst). 158 personen kon men achterhalen. De korte biografieën achterin het boek tonen aan hoe groot het netwerk van Hirschfeld was, en hoe hij, ondanks het verlies van zijn instituut en bibliotheek toch probeerde nog iets van zijn werk voort te zetten.

De 65-jarige besteedde wat de laatste twee jaar van zijn leven zouden blijken te zijn aan pogingen iets van zijn levenswerk te redden. Financieel hoefde hij zich geen zorgen te maken: behalve de inkomsten uit lezingen en boeken had hij uit voorzorg aandelen in De Bijenkorf gekocht, die heel wat opleverden. Als arts mocht hij niet werken, omdat hij in Frankrijk niet bevoegd was. Wel probeerde hij zijn Berlijnse instituut te laten herleven in een 'Institut des Sciences Sexologiques' in zijn woning in Parijs.

Uit de namen in het gastenboek blijkt dat Hirschfeld nog wel contacten met mensen uit de beweging voor seksuele hervorming onderhield, al ontbreken de kopstukken van de Weltliga bij voorbeeld, afgezien van Norman Haire. Een van de eerste namen is Emma Goldman, een bekende anarchiste en publiciste, die tijdens haar verblijf in Berlijn met Hirschfeld kennis had gemaakt. Naast vele wetenschappers zien we ook mensen uit homobeweging, zoals de uitgever Fritz Heymann. Hij schrijft in het boek dat hij vanwege de publicatie van het bekende Lila Lied dat hij aan Hirschfeld opgedragen had uit de vereniging van Duitse uitgevers werd gegoooid. Of dat waar is, valt te betwijfelen, maar de tekst van het lied (van Kurt Schwabach op muziek van Mischa Spolianski) is wel toepasselijk op de situatie: "Wir sind nun einmal anders, als die Andern" – ook in Parijs.

Er staan ook Nederlanders in: De Nederlandse arts Max Reiss was een kennis van Jhr. Schorer. Als arts bezocht hij Hirschfeld om een opleiding in de seksuologie te voltooien. De joodse Reiss overleefde de oorlog in de onderduik. Dat gold helaas niet voor 13 anderen uit het Gästebuch, zoals Charlotte Polak-Rosenberg. Zij was bestuurslid van de Nederlandse sectie van de Weltliga. Daarnaast was ze een vooraanstaand feministe. Van 1921 tot 1941 was ze presidente van de Vereniging voor Onderlinge Vrouwenbescherming. In 1944 werd ze in Auschwitz vermoord.

Begin 1935 verhuisde Hirschfeld met Li naar Nice. Daar overleed hij plotseling aan een hersenbloeding, en nog wel op zijn 67e verjaardag, 14 mei 1935.

Voor de meeste personen uit het Gästebuch brak een ingewikkelde tijd aan met de komst van de Duitse Wehrmacht in Frankrijk in 1940. Veel mensen konden nog op tijd naar de Verenigde Staten vluchten. Nadat in 1941 zowel in bezet als Vichy-Frankrijk de maatregelen tegen de joden verscherpt werden probeerden anderen illegaal naar Zwitserland te ontkomen of doken in Frankrijk zelf onder.

Magnus Hirschfelds Exil-Gästebuch 1933-1935 is samengesteld door Hans Bergemann, Ralf Dose en Marita Keilson-Lauriz en uitgegeven bij Hentrich & Hentrich 2019. Hardcover, 240 pagina's Verkrijgbaar bij o.a. Bol.com

De foto's zijn afkomstig uit het Gästebuch van Hirschfeld.

Bronnen voor dit artikel:

Judith Schuyf, onderzoek en advies

Wikipedia

Science Museum UK

Humanistische Canon

Toen ik thuiskwam na een uitje
werd ik overmand door heimwee
niets maar dan ook niets
werd er gezegd
de muren zwegen
de kat lag stil

en plots hoorde ik
een schroeiende schreeuw
die eenzaamheid noemt

het was mijn breekbaarheid
die parten speelde

niets is zo fragiel
als je verlaten te voelen.

Fotogedicht Edith O.

Er is een glimlach

Er is een lach
Er is een traan
Er is geweest
Er is hoop
Er is wanhoop
Er is liefde
Er is haar
Er is trouw
Er is ontrouw

Maar ondanks alles
ben ik het die van je houd

Edith O.

Deel, ons maar in hokjes
groot, klein
dik, dun
oud, jong
lelijk, mooi
rijk of arm
Deel ons maar in hokjes

Maar blijf steeds
houden van elkaar

Edith O.

VOOR JOU GEZIEN

Films die boeiden!

Amend, the fight for America

Een indrukwekkende documentaire gepresenteerd door Will Smith. Hij laat een vaak dodelijke strijd zien voor gelijke rechten in de VS, gezien door de lens van het veertiende amendement van de Amerikaanse grondwet.

De documentaire bestaat uit zes afleveringen die allemaal zo'n uur duren.

Aflevering 1: Citizen

Na zijn ontsnapping aan slavernij vecht Frederick Douglass voor het staatsburgerschap voor Afro-Amerikanen, een droom die uitkomt met het veertiende amendement.

Aflevering 2: Resistane

Na ratificatie worden de beloften van gelijke rechten van het veertiende amendement systematisch ondermijnd door geweld, gerechtelijke uitspraken en de Lost Cause-ideologie.

Aflevering 3: Wait

Terwijl de burgerrechtbeweging in de jaren zestig van de vorige eeuw sterker wordt, organiseert Martin Luther King Jr. protesten, waarna president John F. Kennedy in actie komt.

Aflevering 4: Control

In de jaren zeventig van de vorige eeuw beroepen vrouwen zich op nieuwe integratie van het veertiende amendement in hun strijd voor gelijke rechten en controle over hun eigen leven.

Aflevering 5: Love

Na jaren van tegenslagen bereikt de strijd voor het homohuwelijk een climax in de zaak van een echtpaar uit Ohio dat in 2015 door het hooggerechtshof werd behandeld.

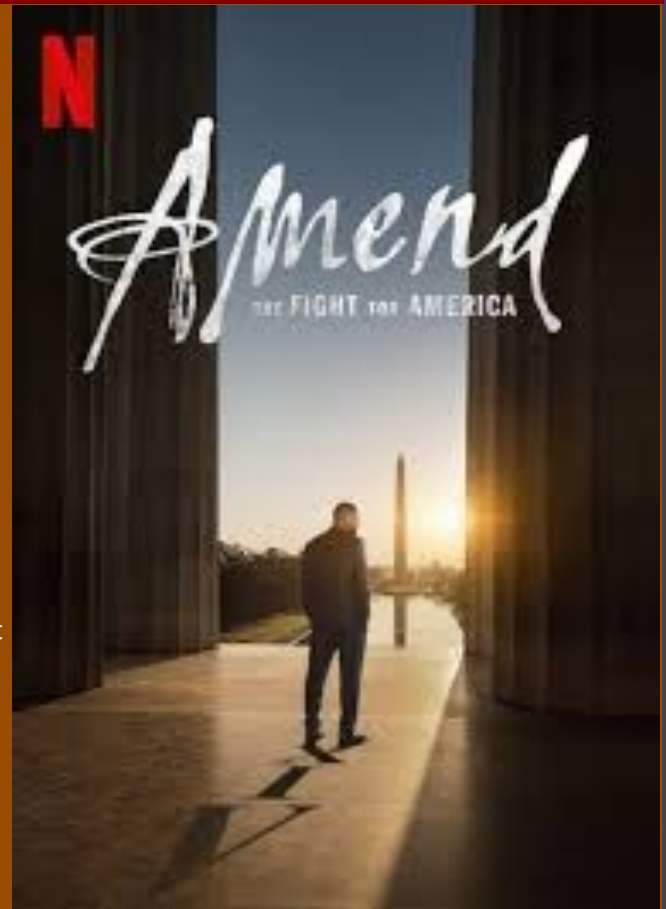
Aflevering 6: Promise

Al jaren hopen immigranten op een beter leven in Amerika, maar intolerant beleid, racisme en schokkend geweld maken vaak een einde aan hun dromen.

De laatste drie afleveringen spraken mij het meest aan, maar om ze te begrijpen is het bijna noodzakelijk ook de eerste drie afleveringen te bekijken.

Nu te zien op Netflix

[Klik hier voor de trailer.](#)

Feeën & Feeksen

fantasiekleding op maat gemaakt

Beekstraat 3
7311 LD Apeldoorn

055-5336606

www.feeenenfeeksen.nl

Gun jezelf een mooi sierraad!
Gun vrouwen in Nairobi een beter leven!

Ga voor unieke en handgemaakte kettingen
en armbanden naar www.har-am-bee.com

Een project voor HIV-positieve vrouwen in
Kenia

TRAVEL
women

Lesbisch Archief Nijmegen

VOOR JOU BELUISTERD

Julien Rose Baker

Julien Rose Baker werd op 29 september 1995 geboren in Memphis. Ze is een Amerikaanse singer-songwriter. Ze is lid van de band Forrister, vroeger onder de naam The Star Killers. In 2015 bracht ze haar debuutalbum "Sprained Ankle" uit op 6131 Records, dat enthousiast werd ontvangen door zowel pers als publiek. Ook is ze lid van de Amerikaanse indieband Boygenius, samen met Phoebe Bridgers en Lucy Dacus.

Julien werd geboren in een gelovig gezin in Memphis, maar zou opgroeien in Bluff City. Door naar de kerk te gaan kwam ze veel met muziek in contact en wilde ze zelf muziek gaan maken. Ze hing in haar puberteit veel rond bij Smith 7, een organisatie in Memphis die allerlei concerten organiseerde waar geen alcohol of drugs wordt geconsumeerd. Hier ontstond haar muzikale smaak en fascinatie voor punk. Ze leerde muziek spelen op de gitaar van haar vader en niet veel later startte ze de band The Star Killers. Ze studeerde eerst geluidstechniek aan het Middle Tennessee State University, maar veranderde naar een lerarenopleiding omdat dit haar meer lag. Ze heeft altijd al een fascinatie gehad voor leraren en de opleiding geluidstechniek duwde haar in een té technische hoek en dit kwam haar muziek niet ten goede.

In het middelbaar start Julien met een paar vrienden de punkband The Star Killers. De band kende maar matig succes maar bracht desondanks toch twee albums uit op Bandcamp. Ze moesten noodgedwongen hun naam veranderen omdat er al een band was die de naam The Star Killers had en die band om een naamsverandering vroeg. Ze veranderden hun naam in daarna in Forrister. De band bestaat nog steeds en treedt nog sporadisch op.

Julien besloot om naast Forrister ook zelf muziek te schrijven. Het was eerst niet de bedoeling om er een echt project van te maken, want ze schreef het merendeel van haar nummers gewoon op haar kamer als uitlaatklep voor haar gevoelens. Ze publiceerde een verzameling van nummers die ze had opgenomen in de studio van de universiteit op Bandcamp. Hierna werd ze benaderd door 6131 Records, ze tekende bij hun en bracht het album dit keer ook op CD en gelimiteerd geel vinyl uit. Hierop volgde enkele tours langs zowel de westkust en de oostkust van de Verenigde Staten, daarna toerde ze ook door Europa. Het was de eerste keer dat Julien buiten de Verenigde Staten kwam, ze speelde zowel in clubs als op grote festivals zoals Primavera Sound. Ze heeft nog geen plannen geuit maar ze speelt wel regelmatig nieuwe nummers en covers.

VOOR JOU BELUISTERD

Julien Rose Baker

Julien is lesbisch en komt hier ook openlijk voor uit. Ze heeft al verschillende keren in interviews gesproken over haar geaardheid en hoe ze dit combineert met haar christelijke geloofsovertuiging. Ook is Julien fan van de fastfoodketen Dunkin' Donuts, zo extreem zelfs dat ze een tatoeage van een donut op haar linker kuit heeft laten zetten.

Sinds 2016 heeft Baker verschillende keren in België en Nederland opgetreden. Ze speelde onder andere op de festivals Best Kept Secret, Crossing Border (Nederland) en Les Nuits Botanique (België) en trad op in een aantal zalen.

De thematiek van Baker haar muziek is vaak heel donker, haar nummers handelen over thema's zoals zelfmoord, alcoholverslaving, drugsverslaving, de dood, mislukken, mensen keer op keer teleurstellen. De inspiratie haalt ze uit haar eigen leven, zo heeft ze zelf een drugprobleem gehad.[9]

Discografie:

Sprained Ankle (2015)

Turn Out the Lights (2017)

Little Oblivions (2021)

[Luister hier naar Appointments van Julien Baker](#)

Er is veel meer muziek van haar te vinden op YouTube

VOOR JOU BEZOCHT

Saint Front kathedraal, Périgueux

We hadden gehoord dat de Saint Front kathedraal van Périgueux heel bijzonder zou zijn, dus die wilden we graag bezoeken. Nog voor we de stad inreden zagen we de koepels en de hoge toren al opdoemen. En gelukkig hadden we nog ruim tijd daarvoor, de kathedraal sluit pas om 18.00 uur.

De kathedraal van Périgueux, zetel van het bisdom Périgueux en Sarlat, is een rooms-katholieke kathedraal. De kathedraal ligt in het centrum van Périgueux en staat sinds 1840 op de monumentenlijst en sinds 1998 op de Werelderfgoedlijst.

Volgens de legende is de kathedraal vernoemd naar de eerste bisschop van Périgueux: Saint Front.

Het gebouw dateert uit de twaalfde eeuw en heeft een aantal aanpassingen ondergaan om zijn huidige Romaans-Byzantijnse architectuur te bereiken. Het bestaat uit twee kerken die in verschillende tijden zijn gebouwd en nu met elkaar zijn verbonden door een klokkentoren in Byzantijnse stijl van meer dan 60 meter hoog. De Latijnse kerk, verwoest door brand in 1120, heeft geen dak. De Romaans-Byzantijnse kerk heeft een oosterse sfeer, met een Grieks kruisplan en vijf koepels.

De klokkentoren is 62 meter hoog. Het is de oudste klokkentoren van Frankrijk en de enige klokkentoren in Byzantijnse stijl ter wereld.

In de kelder bevinden zich crypten, waarvan er een de grot van Saint Front wordt genoemd, waar de heilige als kluizenaar zou hebben geleefd.

Ten oosten van de kathedraal ligt een klooster met een kloostergang waarvan de gewelven en arcades in de veertiende en vijftiende eeuw in gotische stijl werden verbouwd.

Sint Front Kathedraal is nu eigendom van de staat en kan vrij bezocht worden.

DE VROUW IN DE KUNST

Artemisia Gentileschi

Artemisia Gentileschi werd geboren in Rome op 8 juli 1593. Ze overleed in Napels rond 1656. Ze was een Italiaanse schilderes uit de vroege barok.

Artemisia kreeg haar opleiding in eerste instantie bij haar vader, Orazio Gentileschi, in Rome, waar zij meer talent bleek te hebben dan haar broers. Daarna werd zij in 1611 leerlinge van Agostino Tassi, een landschapsschilder, die haar het perspectieftekenen leerde, maar die haar ook verkrachtte. In de periode hierna bleef zij een seksuele relatie met Tassi houden, in de verwachting dat hij haar zou huwen en haar eer zou herstellen. Toen dat negen maanden na de verkrachting nog niet was gebeurd, diende haar vader een klacht in tegen Tassi, waarbij hij ook aangaf dat Tassi een schilderij van Judith uit het huishouden van de Gentileschi familie had gestolen. Tijdens het proces werd Artemisia onderworpen aan een gynaecologisch onderzoek en werd zij ook gemarteld met duimschroeven om haar verklaringen te verifiëren. Tassi werd veroordeeld tot verbanning uit Rome, maar deze straf werd niet uitgevoerd.

Een maand na afloop van het proces trouwde Artemisia met een minder begaafde kunstenaar, Pierantonio Stiattesi uit Florence. Ze verhuisde naar Florence en kreeg er een opdracht om te schilderen in het Casa Buonarroti. Met Stiattesi kreeg ze vijf kinderen, van wie er drie

al jong stierven.

In Florence leerde ze Galileo Galilei en Cosimo II de' Medici kennen. Artemisia werd in 1616 als eerste vrouw toegelaten tot de Accademia dell'Arte del Disegno in Florence. Ondanks haar succes kwam het echtpaar in de financiële problemen. Ze keerde zonder haar echtgenoot in 1620 terug naar Rome.

Artemisia reisde met haar vader naar Genua en schilderde in 1622 een tweede versie van het schilderij Susanna en de oudsten. Haar vader trok naar Engeland, Artemisia naar Venetië en Napels. Artemisia was ondertussen beroemd en werd overal erkend. Ze had drie broers. Francesco, de jongste, werd haar secretaris. In 1637 reisde zij naar Londen, op uitnodiging van Karel I van Engeland en werkte opnieuw samen met haar vader die echter in 1639 overleed waarna zij omstreeks 1642 Engeland verliet en hoogstwaarschijnlijk terugkeerde naar Italië. Uit correspondentie met Don Antonio Ruffo, die haar ook financieel ondersteunde, blijkt dat ze in 1649 werkzaam was in Napels. Daar overleed ze. De exacte datum is niet bekend maar ze was hoogstwaarschijnlijk, net als Onofrio Palumbo, de schilder met wie ze in die tijd samenwerkte, een van de slachtoffers van de pestepidemie die daar in 1656 woedde en de bevolking halveerde.

Artemisia is onder meer bekend door haar gebruik van chiaroscuro (Italiaans voor "licht-donker") in de stijl van Caravaggio. De werken uit haar vroege periode, in Rome en Florence, komen met hun vleeskleuren realistischer over. In haar Napolitaanse periode zijn deze vleeskleuren in de vrouwenlichamen minder aanwezig en krijgen de lichamen een minder levensecht, marmereen uiterlijk.

Artemisia schilderde Bijbelse taferelen en meerdere malen de bloederige geschiedenis van Judith, een geliefd onderwerp onder de Caravaggisten. Werken van Artemisia zijn onder andere Judith onthoofd Holofernes, een meesterwerk in het museum Capodimonte in Napels, Maria Magdalena in de Galleria Pitti te Florence en Christus onder de artsen in New York. In de verzameling van koningin Elizabeth van Engeland bevindt zich een zelfportret.

Foto links in kader is een zelfportret. Foto rechts: Susanna en de oudsten, 1610, Schloss Weissenstein, Pommersfelden

BANG IN DE OPENBARE RUIJTE

Op deze plekken voelen vrouwen zich onveilig

Vrouwen voelen zich vaak onveilig op stations, in het OV, in parken en uitgaansgelegenheden. Samen met het AD en de regionale titels deed Pointer hier onderzoek naar, door een enquête uit te zetten onder duizenden Nederlandse vrouwen.

Voor vrouwen zijn het bekende vragen: 'Bel je even als je thuis bent?' Of 'Zullen we samen naar huis fietsen na het uitgaan?'. In het dagelijks leven van vrouwen is het heel gewoon om rekening te houden met gevaar, met de dreiging van aanranding of straatintimidatie. Ruim 7400 vrouwen vulden deze enquête in en lieten weten waar zij zich onveilig voelen. Samen prikten zij meer dan 8100 spelden op de kaart van Nederland.

Hoewel de enquête niet representatief is, de vrouwen hebben zich namelijk zelf gemeld, geven enkele uitslagen wel stof tot nadenken. De vrouwen werden eerst gevraagd of ze zich onveilig voelen op "algemene plekken" waarbij de vraag gesteld werd of vrouwen zich onveilig voelden in bijvoorbeeld uitgaansgelegenheden, op festivals, bij sportvelden of op sportclubs en in het openbaar vervoer.

Voorafvallend in de resultaten zijn de antwoorden over het openbaar vervoer en de stations. 82 procent van de deelnemers vindt het openbaar vervoer onprettig en ruim een derde van hen vermijdt die manier van reizen dan ook wel eens, bijvoorbeeld door met de auto te gaan in plaats van met het OV. Maar liefst 91 procent van de ondervraagden vindt stations, dit kunnen treinstations, metrostations en busstations zijn, onveilige plekken. Veertig procent van de ondervraagden vermijdt stations dan ook wel eens.

Bijna negentig procent van de deelnemers vindt parken en bossen onveilig voelen, en ruim twee derde van hen vermijdt deze plekken soms ook. Ook uitgaansgelegenheden doen het niet goed, qua veiligheidsgevoel. 74 procent van de ondervraagden vindt kroegen en clubs onveilig, maar 'slechts' ruim een derde deel blijft hier ook echt weg. Een opvallend verschil met de parken, maar ook begrijpelijk; een park kun je omzeilen, maar je sociale leven zet je minder makkelijk aan de kant.

De verzameling van alle locaties op de kaart laat ook zien dat het OV en stations slecht uit de bus komen. Ongeveer een kwart van de aangegeven locaties valt in een "spoorzone"; het gebied op of rond een spoor. Dit kunnen dus stations zijn, of het gebied rondom een station, of in een trein. Hierbij moeten we wel de kanttekening maken dat hier zeker ook locaties tussen zitten die toevallig in een spoorzone liggen maar niets met het OV te maken hebben, zoals een kroeg nabij een spoorlijn.

Deelnemers laten in de enquête ook hun verhaal achter. Over stations zeggen zij bijvoorbeeld dat ze zich er onveilig voelen omdat er 's avonds weinig andere mensen zijn. Of juist dat er groepen "ongure types" rondhangen die hen lastigvallen en naroeppen. Ook geven ze vaak aan dat er rondom het station weinig huizen zijn en weinig "gewone" voorbijgangers, waardoor ze niet makkelijk om hulp kunnen vragen mocht er iets gebeuren. Ook zeggen vrouwen vaak dat ze weinig overzicht hebben op het station; je kan niet goed zien of er iemand uit een zijtunnel komt bijvoorbeeld.

Vrouwen laten zich dus vaak liever even ophalen van het station zodat ze niet alleen door het stationsgebied hoeven te lopen. Of ze nemen een ander vervoermiddel. Een jonge vrouw vertelt zelfs dat ze haar capuchon opzet om haar lange haar te verbergen.

De enorme respons op de vragen over het OV strookt met de resultaten van onderzoeken door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Jonge vrouwen voelen zich twee keer zo vaak onveilig in de publieke ruimte als mannen van dezelfde leeftijd, blijkt uit de Veiligheidsmonitor van het CBS. Die angst manifesteert zich vooral op stations en het OV, meldt het SCP in achtereenvolgende Emancipatierapportages. Des te opvallender is het dat vervoerders en ministerie nauwelijks geïnteresseerd blijken om die verschillen in veiligheidsbeleving nader te onderzoeken. Het grootste en meest opvallende onderzoek naar sociale veiligheid, de OV-klantenbarometer, vraagt al sinds 2018 niet meer naar geslacht of gender. ➔

BANG IN DE OPENBARE RUIMTE

Op deze plekken voelen vrouwen zich onveilig

Uit navraag bij de NS blijkt dat zij het gender van de respondenten wél noteren als hen gevraagd wordt naar hun ervaring van veiligheid, voor de zogenoemde Stationsbelevingsmonitor. Vervolgens vindt er echter geen analyse plaats van de verschillen tussen mannen en vrouwen. De rapportcijfers zijn dus gemiddelden. De NS laat weten te overwegen “de gendervraag” helemaal weg te halen uit de Stationsbelevingsmonitor. Want, zo stelt de NS: ‘We willen dat iedereen zich veilig voelt in onze treinen en op onze stations. Wij maken dus geen apart beleid voor mannen/vrouwen/overige groepen.’

En dat terwijl mannen en vrouwen heel verschillende dingen belangrijk vinden als het op veiligheidsbeleving aankomt. Om de juiste maatregelen te nemen om vrouwen een groter veiligheidsgevoel te geven zou je juist wel naar de verschillen moeten kijken. Dit stelt Krista Schram, onderzoeker Publiek Vertrouwen en Veiligheid aan InHolland. Schram deed onderzoek naar de veiligheidsbeleving van jonge vrouwen in de publieke ruimte. ‘Er wordt te weinig rekening gehouden met de veiligheid van vrouwen’, zegt Schram, ‘en dat is schrijnend.’

Jonge vrouwen voelen zich bijvoorbeeld niet veiliger door camera’s, of door boa’s op het station; typische maatregelen die nu vaak toegepast worden om het gevoel van veiligheid te verhogen. Wel helpt het als er informele sociale controle is op een station. Een eettent of kiosk die laat open is bijvoorbeeld, of een goed verlichte wachtruimte waar vrouwen kunnen wachten zonder rekening te hoeven houden met ongewenste aandacht.

Ook buiten het OV hebben vrouwen vaak een onveilig gevoel, en dan voelen zij zich vooral ’s avonds en ’s nachts onveilig buiten. Meer dan driekwart van onze ondervraagden zegt dat ze vooral in het donker de plek die ze op de kaart zetten als onveilig ervaren. Niet vreemd; een park dat overdag een fijne plek voor ontspanning is, is ’s avonds een schaduwspel zonder sociale controle. Er zijn dan geen of weinig andere mensen aan het recreëren en er hoeft maar één kwaadwillend persoon in de bosjes te schuilen en je kunt een nare ervaring opdoen.

Er is niet genoeg licht in het park schrijft een jonge vrouw uit Utrecht. Een ander: Het is hier donker, en te rustig. Ik kan hier geen kant op. En: Er kan zich hier zomaar iemand in de bosjes verstoppen in dit afgelegen stuk.

Bijna de helft (47,5 procent) van de vrouwen zegt dat zij “hun onveilige plek” uitsluitend als onveilig ervaren door de omgeving. Ze zijn bang dat hen hier iets kan overkomen omdat de omgeving daartoe uitnodigt. Deze groep heeft op deze plek zelf geen nare ervaring gehad en weet ook niet van anderen dat er iets gebeurd is. De omgeving kan dus erg bepalend zijn voor de veiligheidservaring van vrouwen.

We vroegen vrouwen ook naar de maatregelen die zij nemen om zich toch veilig te voelen. Meest genoemd is, niet geheel verrassend: Ik ga niet naar deze plek in het donker. Bijna veertig procent van de deelnemers geeft dit antwoord, voor hen betekent dit in de wintermaanden dat veel plekken aan het eind van de middag al ontoegankelijk worden.

Op plek twee, bijna dertig procent van de ondervraagden noemt het, staat: Ik loop, fiets of rijd om. Deze vrouwen trekken dus, noodgedwongen, meer tijd uit om op hun bestemming te komen. De rechtstreekse route vermijden zij deels liever om zich veilig te voelen.

Ook is de mobiele telefoon een belangrijk hulpmiddel voor vrouwen om zich veiliger te voelen in de openbare ruimte. Een kwart van de vrouwen doet alsof ze iemand belt als ze langs een locatie komt die onveilig voelt. Iets meer dan een vijfde deelt haar locatie via haar telefoon met vrienden of familie. Op deze manier geven ze de indruk van sociale controle; ze doen tegenover hun omgeving alsof ze niet alleen zijn. Tot slot zegt één op de vijf vrouwen een (licht) wapen te dragen, zoals pepperspray, sleutels tussen de knokkels, of speciale zelfverdedigings-sleutelhangers, om zichzelf te beschermen. Zo schrijft een vrouw van tussen de 36 en 45 jaar oud dat ze achtervolgd is en aangerand door twee jongens bij de grote gracht in Zutphen. ‘Ik ben erg bang om weer achtervolgd te worden. Ik wil gewoon veilig over straat kunnen. Nu heb ik zelfverdedigingsspray, een kubotan (sleutelhangerwapen, red.), een geluidsalarm, flitslicht en een zware metalen bal om mee te zwaaien en mensen op afstand te houden. Alleen met deze spullen durf ik ’s avonds alleen nog de straat op.’ ←

Nyx, de godin van de nacht, schrijft over dagelijkse dingen

Kleine overtreding, groot verhaal

Er zijn van die momenten waarop je jezelf betrapt op iets kleins. Net iets te hard rijden waar het eigenlijk niet kan. Even door oranje dat al rood had moeten zijn. Fout parkeren “voor twee minuutjes”. Verkeersovertredingen die zo onschuldig voelen dat ze bijna geen overtreding meer lijken. Totdat je geflitst wordt.

Dan verandert het perspectief ineens. Wat eerst voelde als een praktische keuze, haast, gemak, een lege weg, wordt gereduceerd tot een bedrag op een boete. En ergens wringt dat. Niet eens per se vanwege het geld, maar omdat je geconfronteerd wordt met iets wat je eigenlijk al wist: regels gelden ook als niemand kijkt.

Het interessante aan verkeersovertredingen is hoe subjectief we ze maken. Als iemand anders te hard rijdt, noemen we het asociaal.

Doen we het zelf, dan hebben we er een reden voor. “Ik kende de weg.” “Ik had haast.” “Iedereen reed zo hard.” We schrijven onszelf uitzonderingen toe, alsof we hoofdpersonage zijn in een verhaal waar regels bijzaak zijn.

Maar verkeer is misschien wel de meest democratische plek die er is. Iedereen doet mee. Jong, oud, gehaast, ontspannen. En juist daarom werken die regels alleen als ze voor iedereen hetzelfde zijn, ook als het niet uitkomt. En ook als je met een clubje wielrenners veel te hard rijdt, in 30-kilometergebieden ze zelfs auto’s passeren.

Toch zit er ook iets menselijks in die kleine overtredingen. Ze laten zien hoe we omgaan met grenzen. Hoe we continu afwegen: wat kan nog net? Waar ligt de lijn? En hoe ver kan ik daar overheen zonder consequenties?

Misschien is dat wel de echte les van een boete. Niet dat je iets fout hebt gedaan, dat wist je al. Maar dat die kleine keuzes, die je bijna automatisch maakt, toch betekenis hebben. Niet alleen voor jou, maar voor iedereen die naast je op de weg rijdt.

Dus de volgende keer dat het licht op oranje springt en je voet al twijfelend boven het gaspedaal hangt, is de vraag misschien niet: haal ik het nog?

Maar ... waarom wil ik het eigenlijk halen?

VOOR JOU OP REIS

Périgueux, sfeervol oud stadje

Afgelopen najaar waren wij in Périgueux. We sliepen er in een schattig Frans hotel met een overijverige eigenaar en een privéparkeerplaats. Dat was echt boffen.

Périgueux is een stad en gemeente in het departement Dordogne in het zuidwesten van Frankrijk. Het stadje wordt doorkruist door de rivier de Isle en heeft een lange geschiedenis.

Op de heuvels ten zuiden van de Isle (in de gemeente Coulounieix-Chamiers) lag in de eerste eeuw voor Christus een versterkte stad met duizenden bewoners van de stam der Petrocorii. Eenmaal veroverd door Caesar, werd ten noorden van de rivier de Gallo-Romeinse stad Vesunna gesticht. Deze stad kende een grote bloeitijd in de 1e en 2e eeuw en telde 15.000 à 20.000 inwoners. Zo ontstond de eerste kern van Périgueux.

Tijdens de periode van invallen door de Alemannen in de derde eeuw trokken de bewoners zich terug achter vestingmuren die opgetrokken werden uit de stenen van gesloopte gebouwen. De stad nam de naam Civitas Petrucoriorum aan.

Tot driemaal toe werd de stad geplunderd door de Vikingen, die de Isle opvoeren (in 837, 844 en 845). Périgueux bleef tot de 10e eeuw een slapend stadje, al werd het in de vierde eeuw de zetel van een bisdom, het bisdom Périgueux, en werd er in de Cité (deze eerste kern) begin twaalfde eeuw een kerk gebouwd, de Saint-Étienne-de-la-Cité, die tot 1669 kathedraal was.

Buiten de muren was in de 6e eeuw een kapel gebouwd boven het "graf" van Sint-Front, een legendarische heilige die in de derde eeuw Périgord zou hebben gekerstend. Dit groeide in de negende eeuw uit tot een bedevaartsoord en er kwam een klooster bij. Hier kwam ook een eerste grafelijke burcht (Salle du Comte). Zo ontstond de tweede kern van Périgueux: de Bourg du Puy Saint-Front, die gelegen was aan de oever van de Isle.

De kapel van Saint-Front werd in de 11e eeuw vervangen door de "Latijnse kerk", die echter in 1120 afbrandde. Men besloot tot de bouw van een nog grotere kerk, die gereed kwam in 1173: de kerk Saint-Front, die in 1669 kathedraal werd.

De tweede kern kende zijn bloeitijd in de dertiende eeuw en werd toen ommuurd en versterkt met 28 torens en twaalf poorten. Van die 28 torens is slechts de Tour Mataguerre behouden. Niet ver van de toren staat het oudste huis van Périgueux, het 12e-eeuwse Romaanse Maison du Guesclin. Rond 1400 werd hier een markthal gebouwd. Deze oude markthal op de Place du Coderc werd rond 1830 vervangen door een nieuwe markthal.

Périgueux werd in de eerste decennia van de dertiende eeuw een gemeente bestuurd door consuls. In de loop van de dertiende eeuw ontstonden tussen de twee kernen woonwijken en zo werden de twee kernen van Périgueux samengevoegd.

VOOR JOU OP REIS

Salamanca, universiteitsstad met charme

In de zestiende eeuw werd Périgueux een place de sûreté voor de hugenoten. In de achttiende eeuw begon de expansie van Périgueux en al tijdens de Franse Revolutie lagen er wijken buiten de muren. De komst van de spoorlijn in 1856 gaf de stad een nieuwe impuls. Van 1890 tot de Tweede Wereldoorlog stond de groei weer stil. Na de oorlog breidde Périgueux zich gestaag uit en werd de stad die wij nu bezochten.

Uit de Gallo-Romeinse tijd zijn de toren van Vésone, het amfiteater uit de 1e eeuw en de stadsmuren uit de derde eeuw bewaard. Nog eeuwen bleef Périgueux opgesloten binnen zijn muren. Uit de veertiende tot de zeventiende eeuw dateren veel huizen in de binnenstad, met name veel gebouwen uit de renaissance: Maison du Consul, Logis Saint-Front, Maison Ribette, Maison Estignard, Maison Lapeyre, Maison du Pâtissier, et cetera. Périgueux ligt op de pelgrimsroute naar Santiago de Compostella.

We wandelden naar de rivier de Isle, we zochten en bekeken een paar oude gebouwen uit vroeger eeuwen zoals de enige van de 28 stadstorens die nog overeind staat en een oud tolhuis waar tol geheven werd om de stad in te komen.

We dwaalden langs prachtige oude huizen, door straatjes zo smal dat je het gevoel had beide kanten te kunnen raken als je je armen zou strekken. We slenterden over kleine pleintjes en waren erg gecharmeerd van dit stadje.

We bezochten de kathedraal, daarover meer in de rubriek 'Voor jou bezocht'.

Périgueux is al sinds de pre-Romeinse tijd bewoond en combineert vandaag de dag de oudheid met de moderne Franse charme.

Achteraf vonden we het jammer dat we de volgende dag al weer verder moesten wilde ons reisprogramma blijven kloppen. We hadden graag nog een dag in dit mooie stadje willen blijven. Maar ... we hebben er uit gehaald wat er inzat.

NIET TE MISSEN

Bijzondere evenementen of tentoonstellingen

Ongekend Talent: Vrouwen van de Amsterdamse School te zien tot en met 28 juni 2026
Museum Het Schip, Amsterdam West

Vrouwen van de Amsterdamse School aandacht aan het onderbelichte werk en leven van vrouwelijke kunstenaars binnen de kunst- en architectuurstroming. Met veel niet eerder getoond werk, van textiel en keramiek tot grafiek en architectuur, toont de expressieve, kleurrijke tentoonstelling zowel hun gevarieerde oeuvres als de onstuimige wereld waarin deze ontstonden.

Ga naar de [website](#) van het museum voor meer informatie

Ongehoord, verzamelde vrouwen te zien tot en met 31 december 2026
Museum Gouda

Zes eeuwen geschiedenis door de ogen van vrouwen uit de collectie van Museum Gouda. Ruim 30 ijkpunten die de voortdurende golfbeweging van emancipatie markeren. Deze verhalen, vaak vergeten of verborgen, worden verteld in 'Ongehoord, verzamelde vrouwen'.

Van huisvrouwen tot kunstenaars, vrouwen hebben altijd een onmiskenbare rol gespeeld, ondanks de beperkte erkenning in hun tijd. Vrouwen in alle lagen van de samenleving hebben in de vroegmoderne tijd aanzienlijke zelfstandigheid, maar ze laten maar weinig tastbare sporen na. In de archieven worden de meeste vrouwen enkel aangeduid als huisvrouw, echtgenoot, moeder of dochter van een man. Hoe positioneerde zij zich in een wereld die vaak door mannen werd gedomineerd?

Voor meer informatie: ga naar de [website](#)

SERVICEPAGINA

Groep 7152 email: info@groep7152.nl
Bestuur:
Voorzitter: Marianne Henny voorzittergroep7152@gmail.com
Penningvrouw: Ida Westra penningmeestergroep7152@gmail.com
Secretaris: Adriënne Nijssen secretariaatgroep7152@gmail.com
PR en website: prgroep7152@gmail.com

Ereleden:

Hannah van Buuren
Elly Fraayen
Ida Ruyzendaal (postuum)
Nel Welle Donker-Delfos Visser
Riet Ruyzendaal-de Groot

Administratie:

Ombocht 26
8491 BR Akkrum
Bank: NL44INGB0001884811 tnv St. Groep 7152
email: dona7152@gmail.com

Regio's en werkgroepen:

Arnhem-Nijmegen: <http://groep7152.nl/arnhem-nijmegen/>
Flevovuur: <http://groep7152.nl/flevovuur/>
La Gaité (Utrecht-Amersfoort): <http://groep7152.nl/la-gaite/>
Pink Lounge Ladies (Assen): <http://groep7152.nl/pink-lounge-ladies/>
Roze Vrouwen Vechtdal (Hardenberg): <http://groep7152.nl/roze-vrouwen-vechtdal/>
Werkgroep 50 pl(min)us: www.50plusminus.nl

Colofon

Issn 01666-7505

55e jaargang nummer 2
Oplage: 650
Verschijnt 6 x per jaar
(februari, april, juni, augustus, oktober, december)

Hoofdredacteur: Adriënne Nijssen
Eindredacteur: functie vacant
Email: amarantmagazine@gmail.com
Administratie: dona7152@gmail.com
Advertentiebeheer: amarantmagazine@gmail.com

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken in te korten. Niets uit deze Amarant mag worden overgenomen zonder toestemming van de hoofdredacteur.

Kopijsluiting volgend nummer: 15 mei 2026. Kopij die later binnenkomt wordt niet in behandeling genomen. Verschijningsdatum volgend nummer: rond 20 juni 2026.

Amarant wordt verstrekt aan onze donatrices. Een donateurslidmaatschap kost minimaal € 30,- per jaar.
Beëindiging: schriftelijk, twee maanden voor het einde van het tijdvak.

Amarant wordt ook verstrekt aan onze adverteerders. Advertenties vanaf € 25,- per jaar. Vraag een vrijblijvende offerte.

Foto omslag: Kunstmarkt Rozenhoedkaai, Brugge

ORGANISATIES

... en hun werkterrein

CHJC *Vereniging van christelijke homo's en lesbiennes*

Postbus 14722, 1001 LE Amsterdam

☎ 06-53234516

✉ info@chjc.nl 🌐 www.christenqueer.nl

COC Nederland

Federatie van Nederlandse verenigingen tot integratie van homoseksualiteit

Postbus 3836, 1001 AP Amsterdam

Bezoekadres: Nieuwe Herengracht 49, 1011 RN Amsterdam

☎ 020-6234596

✉ info@coc.nl 🌐 www.coc.nl

Gay & Lesbian Switchboard

Hier kun je terecht met jouw vragen over homo, bi- en transseksualiteit. Via mail of telefonisch.

Kijk voor openingstijden op de site.

Ook via chat bereikbaar.

☎ 020 623 65 65

✉ info@switchboard.nl 🌐 www.switchboard.nl

Homodok-Lesbisch Archief Amsterdam

Informatie- en documentatiecentrum over homoseksualiteit en seksuele diversiteit

Oosterdokstraat 110, 1011 DK Amsterdam

Bezoekadres: Oosterdokskade 143, 1011 DL Amsterdam

☎ 020-5230837

✉ homodok@ihlia.nl 🌐 www.ihlia.nl

John Blankenstein Foundation

Draagt bij aan een open en veilig sportklimaat voor homo-, biseksuelen en lesbiennes

☎ 06-51452330

✉ info@johnblankensteinfoundation.nl

🌐 www.johnblankensteinfoundation.nl

Jong&Out

Voor homo's, lesbo's, bi's en transgenders tot en met achttien jaar

🌐 www.jongenout.nl

LKP *Landelijk Koördinatiepunt Groepen kerk en homoseksualiteit*

✉ via formulier op website 🌐 www.lkp-web.nl

LNBI

Landelijk Netwerk Biseksualiteit

Postbus 75087, 1070 AB Amsterdam

☎ 06-22938519 (dagelijks van 17.00-22.00 uur)

✉ voorlichting@lnbi.nl 🌐 te bereiken via Twitter @LNBI

Naast LNBI is er nu ook Bi+, bereikbaar via www.biplus.nl

Orpheus

Voor mensen die in hun heterorelatie te maken hebben met homoseksuele, lesbische of biseksuele gevoelens van henzelf of hun partner.

Diverse regiogroepen in het hele land.

✉ via bericht op website 🌐 www.orpheushulpverlening.nl

Proud Parents

Voor ouders van homoseksuele jongeren

Antwoordnummer 2966, 1000 RA Amsterdam

☎ 020-6234596

🌐 <https://www.facebook.com/proudparentsband>

Rainbow Buddy Support

Voor homomannen, lesbische vrouwen, biseksuelen en transgenders wiens leven (tijdelijk) uit balans is vanwege meervoudige problematiek en psychische / psychiatrische klachten

Postbus 10887, 1001 EW Amsterdam

Bezoekadres: Droogbak 1-D, 1013 GE Amsterdam

☎ 020. 531 76 00

✉ info@deregenboog.org 🌐 www.deregenboog.org

Roze Hulpverlening

Psychosociale hulpverlening voor homoseksuele, lesbische, biseksuele en transgender cliënten.

Op deze website staan de gegevens van meer dan 150 hulpverleners en 10 instellingen die affiniteit en ervaring hebben met hulpverlening aan cliënten met homoseksuele, lesbische, biseksuele of transgender gevoelens

🌐 www.rozehulpverlening.nl

Stichting De Kringen

Gespreks/gezelligheidsgroepenorganisatie voor homo- en biseksuele mannen en vrouwen

Landelijk informatiepunt:

☎ 06-83 22 97 97, best bereikbaar tussen 19.00 en 21.00 uur 's-avonds

✉ via bericht op website 🌐 www.dekringen.nl

Stichting Jongeren met een Homo Ouder

Postbus 785, 6500 AT, Eindhoven

☎ 06-54346043

✉ contact@jmho.nl 🌐 <https://www.coc.nl/tag/stichting-jongeren-met-een-homo-ouder>

Vereniging Genderdiversiteit

Postbus 11575 1001 GN Amsterdam

☎ 06 – 25 435 865

✉ info@vereniging-genderdiversiteit.nl

Amarant

Magazine van Groep 7152

Kopij voor Amarant jaargang 55,
nummer 3 dient binnen te zijn op:

15 mei 2026

Wil je reageren op een van onze rubrieken, stuur je reactie
dan naar: amarantmagazine@gmail.com

Wil jij zelf een bijdrage leveren aan ons magazine, ook dan kun
je mailen naar: amarantmagazine@gmail.com

Aan dit nummer werkten mee:

**Marja van Dort, Leny Hartong, Adriënne
Nijssen, Nyx, Cok Troost,**

Met dank aan:

Edith O.

In het volgende nummer o.a.

- ◆ Eke Krijnen, neerlandicus en schrijver
- ◆ Homo-emancipatie in Nederland
- ◆ Sylvin Rubinstein, travestiet
- ◆ Onderzoek naar online agressie en geweld tegen vrouwelijke politici
- ◆ Chartres , redelijk dichtbij, heel buitenlands
- ◆ De vrouw in de kunst: Gerda Wegener

De nieuwe Amarant verschijnt rond 20 juni 2026

